คู่มืออุบาสกอุบาสิกา

ภาค ๑ – ๒

ทำวัตรเช้าเย็น และ สวดมนต์พิเศษบางบท

แปลไทย

อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ

นางสมเชื้อ หิรัญรัตน์

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๕

คู่มืออุบาสกอุบาสิกา

ภาค ๑ – ๒

ทำวัตรเช้าเย็น และ สวดมนต์พิเศษบางบท

แปลไทย

อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจ

นางสมเชื้อ หิรัญรัตน์

ณ เมรุวัดธาตุทอง พระโขนง

วันที่ ๑๕ พฤษภาคม ๒๕๑๕

อุทฑิสสนาทิฏฐาน

ในงานฌาปนกิจศพคุณแม่ สมเชื้อ หิรัญรัตน์ นี้ คุณพ่อและลูกได้พิจารณาจัดพิมพ์เรื่องราวเกี่ยวกับโรคภัยไข้เจ็บของคนชรา แจกเป็นบรรณาการแก่ญาติมิตรเล่มหนึ่งแล้ว ลูกมาคิดขึ้นได้ว่า เมื่อคุณแม่ยังมีชีวิตอยู่เคยไหว้พระสวดมนต์เป็นนิจตามแบบหนังสือ "คู่มืออุบาสกอุบาสิกา" ของสำนักสวนโมกขพลาราม อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และนอกจากสนใจปฏิบัติตามหนังสือทำวัตรสวดมนต์แบบนี้แล้ว คุณแม่ยังชอบแจกหนังสือนี้แก่บรรดาญาติมิตรอยู่เสมอ

ระลึกได้ดังกล่าว ลูกจึงติดต่อกับเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดพิมพ์ของคณะธรรมทานมูลนิธิ ขอให้พิมพ์หนังสือนี้แจกในงานปลงศพคุณแม่ด้วยอีกเล่มหนึ่ง สำหรับแจกเป็นธรรมบรรณาการ อุทิศส่วนกุศลถึงคุณแม่ โดยถือประหนึ่งว่า คุณแม่ได้แจกหนังสือที่คุณแม่เคยพอใจแจกเอง แม้ในวาระสุดท้ายของคุณแม่ครั้งนี้ อีกครั้งหนึ่งด้วย

ขอกุศลบุญเขต อันคุณแม่ได้กระทำแล้วโดยลำดับมา ตลอดเวลาที่คุณแม่มีชีวิตอยู่กับทั้งกุศลบุญราศี อันคุณพ่อและลูกได้บำเพ็ญเจาะจงอุทิศส่วนกุศลถึงคุณแม่มาแล้วนั้น ๆ จงช่วยดลบันดาลศุภผล ให้คุณแม่ได้ประสบสันติสุขตามควรแก่อัตตภาพในสัมปรายภพโน้นเทอญ.

จิตรา – ปรีชา ไศละบาท

๑๕ พ.ค. ๑๕

นางสมเชื้อ หิรัญรัตน์

ชาตะ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๔๕๑

มรณะ ๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๕

แด่ สมเชื้อ (สุริยกุล ณ อยุธยา, ศีลอาภรณ์) หิรัญรัตน์

บิดาของสมเชื้อเป็นชาวจังหวัดธนบุรี ชื่อ หม่อมหลวงเป้า สุริยกุล (เป็นพี่ชายของมารดาคุณสาย นิธินันท์ อดีตผู้ว่าการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทย) เมื่ออยู่ในวัยหนุ่มรับราชการเป็นครู ที่โรงเรียนวัดราชคฤห์ ตำบลบ้านปูน อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี แต่เนื่องจากเหตุใดไม่ปรากฏ หม่อมหลวงเป้า สุริยกุล ได้เดินทางไปรับราชการเป็นครูโรงเรียนวัดเขา บางทราย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี โดยใช้ชื่อและชื่อสกุลใหม่ว่า "นายสาย ศีลอาภรณ์" ผมเข้าใจว่าการที่บิดาของสมเชื้อปิดบังชื่อเดิมนั้น เพราะท่านไม่ต้องการให้รัศมีของสกุล "สุริยกุล" ต้องเศร้าหมองเพราะเหตุที่ตัวเองต้องไปทำงานเป็นเพียงครูบ้านนอก ระหว่างที่รับราชการเป็นครูนั้นได้เรียนวิชากฎหมายควบคู่กันไปด้วย แล้วก็ได้ใช้ความรู้ทางกฎหมายดำเนินอาชีพเป็นทนายความประจำจังหวัดชลบุรี การมีชีวิตเป็นทนายความได้แสดงความสามารถจนได้ชื่อว่าเป็นทนายที่มีชื่อเสียงของจังหวัดชลบุรีผู้หนึ่ง ต่อมาได้แต่งงานกับนางเสงี่ยม (ในสมัยนั้นคนธรรมดาสามัญยังไม่นิยมใช้นามสกุล) ชาวอ่างศิลา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี และมีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ที่ สะพานคูกำพล อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๑ สมเชื้อได้ปฏิสนธิมาเป็นบุตรีคนเดียวของนายสาย นางเสงี่ยม ศีลอาภรณ์ ซึ่งในสมัยนั้นยังไม่มีใครทราบชื่อเดิมของนายสาย ศีลอาภรณ์ เว้นแต่เพื่อนสนิทเพียงสองสามคนเท่านั้น แต่ก็ปิดบังกันไว้ เมื่อวายชนม์แล้วจึงได้มีผู้เปิดเผยชื่อเดิมออกมาให้ทราบกัน

สมเชื้อเมื่อเยาว์วัยได้เข้าศึกษาวิชาภาษาไทยในโรงเรียนประจำจังหวัดชลบุรีจนจบหลักสูตรของโรงเรียนประจำจังหวัด ซึ่งเป็นเพียงวิชาขั้นต้นในสมัยนั้นเท่านั้น ผู้ที่ประสงค์จะเรียนวิชาชั้นสูงขึ้นไปจะต้องเข้ามาศึกษาในจังหวัดพระนคร และเนื่องจากสมเชื้อเป็นบุตรีคนเดียวที่สุดสวาทของบิดามารดา ผู้ไม่ประสงค์จะให้บุตรีจากไปอยู่ใน

ดินแดนที่ห่างไกล เพราะการเดินทางมาจังหวัดพระนครในสมัยนั้นเป็นเรื่องยากลำบาก ต้องข้ามน้ำข้ามทะเล ทั้งยังเป็นการเสี่ยงภยันตรายไม่อยู่ในลักษณะที่จะไปหาไปเยี่ยมกันได้ง่าย ๆ ประกอบกับผู้ใหญ่ในรุ่นนั้นมักจะมีความเห็นว่า กุลสตรีไม่จำเป็นต้องเรียนรู้วิชามากมายนัก ฝึกการเป็นแม่บ้านแม่ครัวอยู่กับบิดามารดาก็เพียงพอแล้ว ดังนั้นสมเชื้อจึงไม่ได้เข้ามาศึกษาต่อในกรุงเทพ ฯ ส่วนเพื่อนฝูงของสมเชื้อที่เรียนร่วมชั้นร่วมรุ่นกัน มีหลายคนที่เข้ามาศึกษาต่อ ต่างก็ได้รับผลสำเร็จทางการศึกษาชั้นสูง ๆ กันโดยมาก สมเชื้อผู้ที่มีลักษณะนิสัยกตัญญูกตเวทีและรักใคร่เคารพพ่อแม่อย่างยิ่ง จึงยอมตามความปรารถนา ไม่ดื้อดึงขัดใจ และดำเนินชีวิตอยู่ในบ้านมีนอกชานและรั้วรอบนาน ๆ มีงานนักขัตฤกษ์ หรืองานทำบุญที่วัด จึงจะได้ออกไปนอกบ้านสักครั้งหนึ่ง แต่โดยเหตุที่ในบ้านบิดาเป็นสำนักงานทนายความ มีผู้คนไปมาหาสู่อยู่เสมอ จึงได้รับความรู้รอบตัวและมีประสพการณ์เป็นการศึกษาเพิ่มเติมอยู่เนืองนิตย์ เมื่อมีอายุบรรลุนิติภาวะก็ได้เข้าศึกษาธรรมะในสำนักวัดอรัญญิกาวาส (วัดป่า ชลบุรี) สอบไล่สำเร็จหลักสูตรวิชานักธรรมตรี

ประเทศไทยเราเมื่อสมัยสี่สิบปีก่อนโน้น ความเจริญและแพร่หลายทางการแพทย์แผนปัจจุบันยังล้าหลังอยู่ ทารกตายเสียเมื่อแรกเกิดเป็นอันมาก เพราะการคลอดวิธีแบบเก่าของหมอตำแย ทางราชการได้พยายามแก้ไขโดยจัดให้มีการอบรมวิชาพยาบาลและผดุงครรภ์ขึ้นในกรุงเทพ ฯ และให้จังหวัดต่าง ๆ ทั่วราชอาณาจักรส่งคนเข้ามารับการฝึกหัดอบรม เพื่อจะได้กลับไปใช้วิชาการความรู้ความชำนาญให้เป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการคลอดบุตร ด้วยจิตใจอันเป็นกุศล ปรารถนาจะประกอบการงานช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ สมเชื้อได้สมัครที่จะเข้ารับการฝึกอบรม และโดยที่ทางราชการพิจารณาเห็นว่าวัยวุฒิ คุณวุฒิและบุคลิกลักษณะต่าง ๆ เหมาะสม จึงได้รับเลือกจากผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี เป็นคนแรกของจังหวัด ให้เข้ามาอบรมวิชาพยาบาลและผดุงครรภ์ ณ วชิรพยาบาล จังหวัดพระนคร เมื่อสำเร็จตามหลักสูตร ๒ ปีแล้ว

กลับไปรับราชการเป็นนางผดุงครรภ์ ในโรงพยาบาลประจำจังหวัดชลบุรี และได้เปิดคลีนิค รับทำการคลอดที่บ้านอีกด้วย เป็นการบำเพ็ญกรณีกิจอันเป็นประโยชน์แก่คนทั้งหลาย สมตามความต้องการของทางราชการและของสมเชื้อเอง

ผมรู้จักสมเชื้อตั้งแต่อายุ ๑๐ ขวบเศษ เนื่องจากเป็นคนชาวจังหวัดชลบุรีด้วยกัน แต่ผมต้องเข้ามาเรียนหนังสืออยู่ในจังหวัดพระนคร นานๆ จึงได้พบกันครั้งหนึ่ง เพราะในสมัยนั้นการไปมาระหว่างจังหวัดชลบุรีกับจังหวัดพระนคร (หรือนครหลวงกรุงเทพ ฯ ธนบุรีในขณะนี้) ต้องใช้เรือไฟเป็นพาหนะ ไปมาต้องเสียเวลา ๑ วันกับ ๑ คืน จึงจะถึงและเสี่ยงอันตรายด้วย ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ผมไปทำงานเป็นเสมียนกองบำรุงทางรถไฟที่จังหวัดปราจีนบุรี จึงมีโอกาสไปเยี่ยมสมเชื้อหลายครั้ง การพบปะในวัยหนุ่มของผมตอนนี้ดูเหมือนว่า ผมจะมีอะไร ๆ กับสมเชื้อนอกจากการรู้จักกันตามธรรมดา และสมเชื้อก็เช่นกัน ผมทำงานอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี ๒ ปีเศษ ถึงปี พ.ศ. ๒๔๗๒ ผมมีโอกาสได้เข้ารับราชการเป็นปลัดอำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี การคมนาคมระหว่างอำเภอศรีราชากับจังหวัดชลบุรีในระยะนั้นต้องใช้เรือใบเป็นพาหนะเพราะยังไม่มีถนนสุขุมวิท หรือจะใช้ทางเกวียนผ่านป่าดงก็ได้แต่ไม่สะดวก อย่างไรก็ดีการติดต่อกับสมเชื้อก็ใกล้เข้ามามาก การไปมาผมใช้เดินเท้าและจักรยาน ต่อมามีผู้นำเอารถยนต์สองแถวเล็ก ๆ วิ่งรับส่งคนโดยสารตามทางเกวียน ระหว่างตัวจังหวัดกับอำเภอศรีราชาจึงได้รับความสะดวกขึ้น แต่ก็มีวันละหนึ่งเที่ยว บางวันก็ไม่มี ระหว่างที่ผมรับราชการอยู่ที่อำเภอศรีราชาได้รับความช่วยเหลืออุปการะจากสมเชื้ออยู่เสมอ และมีความเข้าใจซึ่งกันและกันมากขึ้น เมื่อวันที่ ๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้แต่งงานกัน และในวันแต่งงานนั้นเอง ทางราชการได้ย้ายผมเข้ามารับราชการเป็นอักษรเลข ณ ศาลากลางจังหวัดชลบุรี จึงได้รับความสุขในชีวิตสมรสอย่างราบรื่นและโดยไม่ต้องแยกครัวออกไปจากคุณพ่อคุณแม่ของสมเชื้อ

เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ให้กำเนิด (พ.ญ. จิตรา ไศละบาท) บุตรหญิงคนแรก ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้กำเนิดบุตรหญิง (ด.ญ. กัลยา หิรัญรัตน์)

อีกคนหนึ่ง แต่ก็มีชีวิตให้ชื่นชมเพียง ๑๐ วันเท่านั้น ต่อนั้นมาผมก็ต้องย้ายไปรับราชการตามอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดชลบุรีหลายอำเภอ สมเชื้อมิได้ติดตามไปด้วยเนื่องจากต้องรับราชการและประจำคลีนิคที่บ้าน แต่ในระยะหลังนี้การคมนาคมในจังหวัดชลบุรีสะดวกขึ้น ไม่สู้จะมีอุปสรรคในการติดต่อไปมาระหว่างจังหวัดและอำเภอแต่ประการใด สมเชื้อจึงไป ๆ มา ๆ อยู่ตลอดเวลาเหมือนกับคนมีบ้าน ๒ บ้าน และการอุปการะเลี้ยงดูบุตรีซึ่งเหลืออยู่เพียงคนเดียวนั้น สมเชื้อได้ปฏิบัติและอบรมให้การศึกษามาเป็นอย่างดี

ในต้นปี พ.ศ. ๒๔๘๕ ผมได้รับคำสั่งจากกระทรวงมหาดไทยให้ไปรับราชการที่อำเภอไพรีระย่อเดช จังหวัดพิบูลสงคราม เนื่องจากจังหวัดนี้เป็นดินแดนที่ได้รับมอบมาใหม่ ไม่แน่ว่าเหตุการณ์จะเปลี่ยนแปลงเป็นประการใด ผมจึงเดินทางไปแต่ผู้เดียว ที่ตั้งอำเภอไพรีระย่อเดชขณะนั้นเป็นเพียงหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง อยู่ริมถนนสายอรัญประเทศ–เสียมราฐ ห่างจากตัวจังหวัด ๒๕ กิโลเมตร และห่างจากชายแดนประเทศเขมร (ที่ปักปันใหม่) ๑๐ กิโลเมตร ตัวอำเภอต้องอาศัยศาลาวัดเป็นที่ตั้งที่ทำการ ข้าราชการต้องไปอยู่กับชาวบ้านบ้าง ปลูกบ้านชั่วคราวข้าง ๆ อำเภอบ้าง อยู่ต่อมา ๗–๘ เดือน ความเป็นอยู่ทางอำเภอเรียบร้อยขึ้น สมเชื้อจึงเดินทางไปเยี่ยมผมและได้ไปร่วมงานฉลองรัฐธรรมนูญในดินแดนใหม่ด้วย

แต่ในตอนเช้าตรู่ของวันฉลองรัฐธรรมนูญนั้นเองก็ได้รับสัญญาณภัย และมีรายงานมาว่ากองทหารญี่ปุ่นได้บุกเข้ามาทางด่านชายแดนระหว่างอำเภอไพรีระย่อเดชกับจังหวัดเสียมราฐ ซึ่งห่างจากที่ว่าการอำเภอ ๑๐ กิโลเมตรเท่านั้น เจ้าหน้าที่ทางอำเภอมีอาวุธที่ทางราชการมอบให้ไว้เพื่อป้องกันก็มีปืนพระรามหก ๕–๖ กระบอก ส่วนกำลังทางฝ่ายตำรวจมีนายตำรวจชั้นนายร้อยตำรวจ ๓ นาย นายสิบพลตำรวจประมาณ ๒ โหล ซึ่งส่วนหนึ่งต้องไปประจำอยู่ที่ชายแดน (ตรงที่ญี่ปุ่นบุกเข้ามา) และออกไปตรวจราชการท้องที่บ้าง คงเหลือประจำสถานีเพียงไม่กี่คน เจ้าหน้าที่ทางฝ่ายพลเรือนและตำรวจออกจากที่นอนมาไม่ทันล้างหน้าได้ตกลงหารือกันโดยกระทันหันว่าไม่อาจที่จะต่อต้านได้ จะต้องหนีออกไปให้พ้นภัยโดยด่วน ฝ่ายข้าราชการพลเรือนขึ้นไปบนที่ทำการอำเภอ

รวบรวมทรัพย์สินเงินทองของหลวงและเอกสารสำคัญ เพื่ออพยพหนีออกไปให้พ้นแนวทางที่กองทัพญี่ปุ่นจะผ่านมา ส่วนผู้ที่ไม่เกี่ยวกับราชการและครอบครัวราษฎรก็รวบรวมทรัพย์สิ่งของส่วนตัวกันอย่างอุตลุด ต่างคนต่างเป็นที่เข้าใจว่าจะต้องเคลื่อนที่ออกไปโดยเร็วที่สุด และฝ่ายข้าราชการได้จัดแบ่งกำลังบางส่วนทำหน้าที่คุ้มกันขบวนครอบครัวข้าราชการและราษฎรที่ต้องเคลื่อนย้ายเพื่อหลบภัยประมาณ ๑๐๐ คน (ข้าราชการที่ทำหน้าที่คุ้มกันเท่าที่จำได้และมีชีวิตอยู่บัดนี้ก็คือ คุณพูน ปัญญาลักษณ์ เจ้าของและผู้จัดการ บริษัท ปัญญาลักษณ์ จำกัด จำหน่ายรถยนต์เปอร์โยต์ และโรงเรียนช่างกลปัญจวิทยา)

ในช่วงเวลาไม่ถึง ๑๐ นาที ก็มีเครื่องบินฝูงใหญ่ของญี่ปุ่นผ่านมาในระยะต่ำขบวนพวกลี้ภัยต้องหลบเข้าที่กำบังในพุ่มไม้ข้างทาง เครื่องบินญี่ปุ่นได้บินผ่านมาเป็นละลอกตลอดเวลาเดินทาง ต่อมาก็ได้ยินเสียงยานยนต์ดังกระหึ่มเคลื่อนไปตามถนนเป็นที่ตระหนกตกใจและเสียขวัญของพวกเราเป็นอย่างมาก บรรดาพวกที่อพยพหลบภัยนี้อารามตกใจก็ออกจากที่พักเดินทางไปด้วยมือเปล่า มีบางคนก็พอหยิบฉวยสิ่งของมาได้บ้างเล็กน้อย ผมมีคนรับใช้ผู้หญิงคนหนึ่งถือกระเป๋าเดินทางวิ่งตามมาข้างหลัง ได้ความว่ามัวเก็บของอยู่ไม่ทันได้ออกมาร่วมขบวนใหญ่

พวกเราเดินทางไปตามทางเกวียนบ้าง ผ่านทุ่งนาทุ่งหญ้าบ้าง บางแห่งต้องบุกน้ำข้ามห้วยสะบักสะบอมไปตามๆ กัน จนกระทั่งบ่ายเสียงเครื่องบินสงบลงและพวกเราก็เหนื่อยอ่อนหิวโหย จึงหยุดพักชั่วคราว ใครมีอาหารอะไรติดตัวมาก็แบ่งกันกินประทังความหิวโหยไปชั่วคราว ผมเปิดกระเป๋าเดินทางที่คนรับใช้หิ้วหอบมาด้วย หวังว่าถ้ามีอาหารอะไรบ้างก็จะได้แบ่งกันกิน แต่พอเห็นเข้าสมเชื้อก็เกือบเป็นลม เพราะสิ่งของในกระเป๋านั้นล้วนแต่เป็นรองเท้าเก่า ๆ ของเขาเอง นอกนั้นเป็นผ้าขี้ริ้ว และเสื้อผ้าเก่า ๆ ไม่มีอะไรที่พอกินได้เลย มีเพื่อนข้าราชการผู้หนึ่งเป็นชาวสุรินทร์มาในขบวนด้วยกันเขามีข้าวเหนียวนึ่งและปลาร้า เขามีน้ำใจดี เอาออกมาแบ่งเฉลี่ยกัน พอแก้ห่อปลาร้า

ก็มีหนอนดิ้นยั้วเยี้ยอยู่ ด้วยความหิวก็เขี่ยหนอนออก แล้วไปเก็บผักในหนองริมทางมาจิ้มกินกับข้าวเหนียวนึ่งพอประทังความหิวกันไป

เราเดินทางต่อไปจนเย็นจึงถึงหมู่บ้านแห่งหนึ่งชื่อหมู่บ้านเยียง หัวหน้าหมู่บ้านเป็นกำนัน (กำนันคนนี้สอบถามได้ความว่าเป็นเพื่อนกับอดีตเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี (สมภารแดงหรือหลวงพ่อแดง) ซึ่งเป็นชาวเขมรด้วยกัน และยังสั่งความมาว่าถ้ามาพบท่านเจ้าอาวาสก็ขอให้บอกว่าสบายดี ผมก็ได้เรียนให้ท่านเจ้าอาวาสทราบแล้ว) คะเนว่าห่างจากถนนใหญ่ประมาณ ๑๐ กิโลเมตรจะเดินทางต่อไปอีกก็หมดกำลัง กำนันบอกว่าเดินทางไปทางนี้ กว่าจะถึงสุรินทร์ต้องใช้เวลาเดินทาง ๑๐ วันจึงจะถึง

ทันใดนั้นเองมีข้าราชการผู้หนึ่งที่รับคำสั่งให้คอยหลบซ่อนสังเกตการณ์อยู่ใกล้ ๆ ที่ว่าการอำเภอมารายงานว่า ได้ข่าวจากจังหวัดว่าได้มีการตกลงทำสัญญาสงบศึกกับกองทัพญี่ปุ่น โดยฝ่ายไทยยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นเดินทางผ่านประเทศไทยได้ พวกเราต่างดีใจโล่งอกไปทั่วกัน ผู้อพยพบางส่วนได้เดินทางกลับที่พักเพราะเป็นห่วงข้าวของทรัพย์สมบัติ แต่ส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้หญิงและเด็กคงค้างคืนโดยอาศัยบ้านชาวบ้านบ้างตามโคนต้นไม้บ้าง ผมกับสมเชื้อพักอยู่บ้านกำนัน เช้าวันรุ่งขึ้นจึงเดินทางกลับอำเภอตอนขากลับบรรดาผู้หญิงและเด็กไม่มีกำลังเดินทางด้วยเท้า ต้องไปหาเกวียนล้อมาช่วยเป็นพาหนะกว่าจะถึงอำเภอก็เป็นเวลาบ่ายมาก เป็นการผจญภัยอย่างใหญ่หลวงในชีวิตที่สมเชื้อร่วมทุกข์ร่วมยากลำบากกับผมที่ไม่อาจจะลืมได้

ในคืนวันเดียวกันนั้นเองทางบ้านที่จังหวัดชลบุรีได้ฟังเสียงทางวิทยุว่าญี่ปุ่นบุกเข้าประเทศไทยตามจุดต่าง ๆ หลายจุด ทางด้านจังหวัดพิบูลสงครามพวกข้าราชการและตำรวจได้ทำการต่อสู้อย่างสมเกียรติ ข่าวนี้ก่อให้เกิดความตระหนกตกใจแก่ผู้ที่ได้ยินได้ฟังเป็นอันมาก และคิดว่าพวกที่อยู่ชายแดนคงตายกันหมด แต่เมื่อได้ข่าวต่อมาว่าประเทศไทยได้ทำสัญญาสงบศึกและทางด้านจังหวัดพิบูลสงครามไม่มีใครเป็นอันตรายเลย

จึงพากันคลายความวิตก รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งสมเชื้อก็เดินทางกลับจังหวัดชลบุรี ส่วนผม ต่อมาอีกประมาณ ๑ เดือนก็ได้รับคำสั่งทางโทรเลขจากกระทรวงมหาดไทย ให้เดินทางไปช่วยราชการร่วมกับทหารที่ทำการป้องกันประเทศอยู่ทางชายแดนภาคเหนือ ผมเดินทางไปประจำอยู่กับกองทหาร และตั้งค่ายพักอยู่ที่ตำบลแม่อายเป็นตำบลสุดชายแดนริมแม่น้ำกก อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ (เวลานี้เป็นกิ่งอำเภอแม่อายจังหวัดเชียงใหม่) บ้านเมืองในขณะนั้นอยู่ในภาวะมหาสงครามเอเชียบูรพา ผมอยู่ชายแดนไม่มีโอกาสออกไปนอกจังหวัดเลยตลอดเวลาเกือบ ๑ ปี ส่วนสมเชื้ออยู่ทางบ้านด้วยความเป็นห่วงเพราะไม่สามารถที่จะไปร่วมด้วยได้ในสถานะการณ์เช่นนั้น

ในระหว่างที่ผมรับราชการอยู่ชายแดน เป็นเวลาค่อนข้างจะยาวนานนั้น สมเชื้อมีความประสงค์จะให้บุตรีได้รับการศึกษาเป็นอย่างดี จึงได้เลิกการงานที่ทำอยู่จังหวัดชลบุรีทั้งหมด เดินทางพาบุตรีคนเดียวเข้ามาศึกษาอยู่ในจังหวัดพระนคร และในขณะเดียวกันก็ได้ทำการวิ่งเต้นติดต่อ ที่จะให้ผมได้เข้ามารับราชการในจังหวัดพระนคร เพื่ออยู่ใกล้ชิดกัน บังเอิญในขณะนั้นทางราชการได้ประกาศตั้งกระทรวงอุตสาหกรรมขึ้นใหม่อีกกระทรวงหนึ่ง สมเชื้อจึงขอร้องให้คุณสะอาด หงษ์ยนต์ ซึ่งเป็นเลขานุการกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในขณะนั้น ขอโอนตัวผมมารับราชการในกระทรวงอุตสาหกรรม ด้วยความช่วยเหลือของคุณสะอาด หงษ์ยนต์ ผมจึงเดินทางเข้ามารับราชการในกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรมในปลายปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เป็นเวลาที่เกิดน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพ ฯ พอดี

เมื่อผมมาอยู่กับสมเชื้อในจังหวัดพระนคร ระหว่างมหาสงครามเอเชียบูรพา มีลูกระเบิดมาลงในจังหวัดพระนครหลายครั้ง ต้องอพยพไปตามที่ต่าง ๆ หลายแห่ง ที่สมเชื้อจำใจอยู่กับผมในจังหวัดพระนคร ก็เนื่องจากไม่มีความประสงค์จะแยกจากกันในสถานการณ์ฉุกเฉิน ประการหนึ่ง และเพื่อการศึกษาของบุตรีอีกประการหนึ่ง เป็นการทุลักทุเลของครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง และก็อดทนมาด้วยความจงรักภักดี ถ้าหากว่าสมเชื้อ

จะไปอยู่เสียกับคุณพ่อคุณแม่ที่จังหวัดชลบุรีก็จะเป็นที่สบายด้วยประการทั้งปวง ทั้งจะทำให้ความห่วงใยของคุณพ่อคุณแม่เบาบางอย่างมากด้วย แต่เธอก็ไม่ไป ยอมร่วมทุกข์กับผมมากกว่าที่จะหาสุขแต่ลำพังตน

ส่วนตัวผมที่รับราชการอยู่ ณ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ตึกที่ทำการถูกระเบิดพังทะลายทั้งหลัง ต้องอพยพตามกรมย้ายไปหลายแห่งด้วยกัน ระหว่างรับราชการอยู่กระทรวงอุตสาหกรรมเป็นเวลาที่เหตุการณ์ของประเทศไทยยุ่งเหยิงปั่นป่วน เนื่องจากเหตุแห่งมหาสงคราม ค่าครองชีพสูง การเงินฝืดเคือง เงินเดือนของผมขณะนั้นไม่สมดุลย์กับกระแสการเงินที่กำลังลดค่าลงทุกขณะ ผมจึงจำเป็นต้องประกอบการค้าขายเพื่อช่วยค่าครองชีพอีกทางหนึ่ง ซึ่งผมกับสมเชื้อตั้งแต่เกิดมาไม่เคยคิดว่าจะต้องมาทำการค้า ในการเริ่มต้นได้ทำการค้าขายของเบ็ดเตล็ดเล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งในขณะนั้นเป็นเวลาที่อาหารการกิน เสื้อผ้า เครื่องใช้ของประชาชนต้องขาดแคลนอย่างถึงขนาดจนทางราชการต้องมีการปันส่วน จำหน่ายสิ่งของ เครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชน

เราทำการค้าอยู่ไม่กี่เดือนก็พอเห็นลู่ทางพอที่จะดำเนินการได้ ผมจึงลาออกจากหน้าที่ราชการที่ทำอยู่มาทำการค้าแต่ทางเดียว และสามารถปรับปรุงร้านชำได้เป็นจุดตั้งต้น (ผมคิด ๆ ดู ก็ให้นึกไปว่า ร้านชำของไทยเรานี้ก็คือที่สมัยนี้เขาเรียกว่า "ซุปเปอร์มาร์เก็ต" นั่นเอง แต่ท่าเป็นพื้นสำหรับคนไทยทั่วไป และเป็นขนาดเล็กที่สุด) เป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าของกระทรวงเศรษฐการ อ.จ.ส. องค์การสรรพากร องค์การน้ำตาลไทย เป็นร้านที่ได้รับอนุญาตจำหน่ายสุรา ยาสูบ ข้าวสาร ของทางราชการตลอดจนรับหมูมาจำหน่ายปลีก นอกจากนี้ยังค้าสิ่งของต่าง ๆ อีกหลายอย่าง

ทำการค้าอยู่ ๓–๔ ปี การเงินและการตลาดของประเทศดีขึ้น มีผู้อื่นตั้งร้านค้าทำการค้าเพิ่มขึ้นอีกเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะชาวจีน ทางร้านของผมไม่มีทางที่จะตามเขาทัน เพราะเหตุทำเลที่ตั้งร้านไม่ดีประการหนึ่ง และไม่มีทุนรอนสนับสนุนอีกประการหนึ่ง ทั้งตัวผมเองต้องออกไปทำงานตามบริษัทห้างร้านต่าง ๆ ในฐานะเป็น

ทนายความ และต้องออกไปว่าความที่ศาลบางโอกาส เวลาที่จะมาดำเนินการทางร้านมีไม่เพียงพอ สมเชื้อต้องเป็นผู้อยู่ทางร้านคนเดียว บุตรีก็ยังศึกษาอยู่ไม่อาจมาช่วยได้ การค้าจึงไม่ก้าวหน้าทันเพื่อนพ่อค้าด้วยกัน

ในระหว่างนี้บิดาของสมเชื้อที่ดำเนินงานสำนักงานทนายความอยู่ที่จังหวัดชลบุรีได้ป่วยเป็นโรคกระเสาะกระแสะ เนื่องจากความชราภาพไม่อาจทำงานได้เป็นปกติ ได้ขอร้องให้ผมไปช่วยเพราะมีความที่ศาลค้างอยู่หลายเรื่อง ผมก็ต้องไปทำหน้าที่ทนายความที่จังหวัดชลบุรี โดยปล่อยให้สมเชื้อทำงานที่ร้านค้าแต่ผู้เดียว และเมื่อการค้าที่ร้านไม่เห็นท่าทางที่จะก้าวหน้าไปได้ เราจึงปิดร้านเลิกกิจการ สมเชื้อจึงเข้ามาอยู่ในพระนครเพื่อดูแลบุตรีที่กำลังศึกษาต่อไป

ต่อมาบิดาของสมเชื้อถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา และงานด้านทนายความของผมเองต้องชะงักลงด้วย เพราะทางการประกาศกฎอัยการศึก ทนายความจะว่าความได้เฉพาะในวงจำกัด และประจวบกับบุตรีสำเร็จการศึกษาวิชาแพทย์ ต้องประจำทำงานในจังหวัดพระนคร ทั้งมารดาของสมเชื้อก็ถึงแก่กรรมไปอีกคนหนึ่ง จึงหมดภาระที่จะต้องห่วงใยทางบ้านชลบุรี เราจึงมาร่วมปักหลักที่กรุงเทพ ฯ และผมประกอบอาชีพทางทนายความต่อไป

สมเชื้อตามปกติเป็นคนที่มีร่างกายสมบูรณ์ แต่เนื่องจากในชั้นหลังอายุเลยมัชฌิมวัยแล้วได้มีโรคประจำตัวคือโรคเบาหวานและโรคปวดข้อเข่า ร่างกายจึงทรุดโทรมลงทุกที โดยสภาพของอายุและโดยโรคประกอบกันแล้ว ก็มีโรคอื่นแทรกตามมาอีกหลายโรค รวมทั้งโรคหัวใจและความดันโลหิตสูง ต้องเข้ารับรักษาตัวอยู่ในโรงพยาบาลหลายครั้ง ต่อมาเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๕ มีอาการป่วยค่อนข้างหนักจึงนำไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลหญิง อาการป่วยก็ไม่ทุเลาลงได้ บุตรีซึ่งเป็นแพทย์อยู่ที่นั่นพร้อมทั้งแพทย์และพยาบาลมากคนได้ช่วยเหลืออย่างสุดความสามารถ ก็ไม่อาจช่วยเหลือได้ ในที่สุดต้องจากไปโดยไม่มีวันกลับ เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๕ เวลา

๐๐.๓๐ น. เวลาในชีวิตสมรสของสมเชื้อกับผมที่อยู่ด้วยกันมาอย่างมีความสุขและราบรื่น ตั้งแต่เริ่มแรกจนถึงวันที่ต้องจากกันอย่างที่จะไม่ได้พบกันอีกในโลกนี้ เป็นเวลารวมทั้งสิ้น ๓๘ ปี ๑ เดือน ๑๓ วัน และสมเชื้อมีอายุนับแต่วันเกิดจนถึงวันสิ้นอายุขัย รวมทั้งสิ้น ๖๔ ปี ๔ เดือน ๑๓ วัน

เมื่อมีชีวิตอยู่ สมเชื้อเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามาแต่เด็ก ๆ ดังจะเห็นได้จากการสมัครใจศึกษาทางธรรมะดังที่กล่าวมาข้างต้น และสนใจศึกษาตามโอกาสเป็นลำดับในอายุขัย เป็นผู้มีใจบุญสุนทาน ได้ทำบุญถวายอาหารบิณฑบาตรแด่พระภิกษุตามแต่จะมีโอกาสเป็นเนืองนิจ ได้อุทิศเงินร่วมการกุศลสร้างโบสถ์วิหาร ศาลาการเปรียญและถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนา และอาคารสาธารณประโยชน์อยู่ตลอดเวลา เมื่อมีผู้ใดมาบอกบุญเรี่ยไรแล้วไม่เคยขัดข้องเลย ได้บริจาคเงินทอดกฐินผ้าป่า การบุญกุศลต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา และการกุศลสาธารณประโยชน์อื่นเสมอมา หากมีผู้ชักชวนแล้ว สมเชื้อจะต้องร่วมเดินทางไปด้วยเสมอ แม้ว่าจะเป็นการเดินทางไปจังหวัดไกล ๆ และนอกดินแดนของประเทศ เว้นเสียจากว่ามีความจำเป็นที่ไม่สามารถจะไปได้ ตอนที่เข้าป่วยในโรงพยาบาลก็ได้ปรารถนาที่จะบริจาคเงินให้ไปทำบุญสมทบการกุศลต่าง ๆ และให้สร้างพระประธานแก่วัดที่อยู่ห่างไกลจากความเจริญ สำหรับพระประธานองค์นี้ผมได้จัดสร้างขึ้นแล้ว เป็นพระหล่อด้วยนวโลหะหน้าตักกว้างประมาณ ๑ เมตรเศษ และจะได้นำไปประดิษฐาน ณ ศาลา ๙ ห้อง ที่วัดใหญ่อินทาราม จังหวัดชลบุรี

ทางด้านความประพฤติในทางสังคม แม้จะเป็นผู้ตามปกติพูดน้อย แต่ก็ยังเป็นที่พึ่งของญาติมิตร เป็นผู้มีใจเย็น เปี่ยมด้วยเมตตากรุณา สุภาพอ่อนโยน โอบอ้อมอารี เป็นที่รักใคร่นับถือของบรรดาญาติมิตรและผู้ที่รู้จักมักคุ้นโดยทั่วกัน เพื่อนบางคนคบกันมาตั้งแต่ยังเป็นเด็กเรียนหนังสือ ก ข ก กา มาด้วยกัน คบกันจนสิ้นชีวิตจากกันก็ไม่เคยโกรธกันเลย ได้สนใจติดต่อไต่ถามทุกข์สุขกันอยู่เสมอ เมื่อเป็นผู้ใหญ่แล้วก็ต้องอยู่ห่างกัน

เพราะต่างทำหน้าที่ตามอัธยาสัยของตน แต่เมื่อมีโอกาสใกล้ชิดสนิทสนมก็พบปะกันด้วยความยินดีรักใคร่เช่นเดิม

มรณกรรมของสมเชื้อเป็นสิ่งที่ผมมิได้คาดฝันว่าจะรวดเร็วเช่นนี้ เป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตของผม คงเหลือผมแต่ผู้เดียวที่จะต้องสู้อีกต่อไป และคงไม่นานนัก ผมคงจะต้องตามไปร่วมชีวิตกันในสัมปรายภพโน้นต่อไปอีก จึงขออธิษฐานให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย อันกอร์ปด้วยคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์จงนำดวงวิญญาณอันบริสุทธิ์ของสมเชื้อไปสู่สุคติในสัมปรายภพ

จรัล หิรัญรัตน์

๑๕ พ.ค. ๑๕

ที่มาของคำบาลี

คำบูชาพระรัตนตรัย ตามแบบเก่าในสวดมนต์ฉบับหลวง.

ปุพพภาคนมการ ไตร. ล. ๑๒/๓๓๙/๓๓๑.

พุทธาภิถุติ จากสวดมนต์ฉบับหลวง

ธัมมาภิถุติ ,,

สังฆาภิถุติ ,,

รตนัตตยปณามคาถา ,,

สังเวคปริกิตตนปาฐะ ,,

พุทธานุสสติ ,,

(สำหรับตัวบทพุทธคุณ มาใน ไตร. ล. ๑/๑/๑, ๒๒/๓๔๗/๒๙๖ และ ฯลฯ)

พุทธาภิคีติ จากสวดมนต์ฉบับหลวง

ธัมมานุสสติ ,,

(สำหรับตัวบทธรรมคุณ มาใน ไตร. ล. ๒๒/๓๔๗/๒๙๖ และ ฯลฯ).

ธัมมาภิคีติ จากสวดมนต์ฉบับหลวง

สังฆานุสสติ ,,

(สำหรับตัวบทสังฆคุณ มาใน ไตร. ล. ๒๒/๓๔๗/๒๙๖ และ ฯลฯ).

สังฆาภิคีติ จากสวดมนต์ฉบับหลวง

ปุพพภาคนมการ ไตร. ล. ๑๓/๕๓๘/๕๙๐, และ ฯลฯ.

สรณคมนปาฐะ ไตร. ล. ๒๕/๑/๑.

อัฏฐสิกขาปทปาฐะ ไตร. ล. ๒๕/๑/๒.

ทวัตติงสาการปาฐะ ไตร. ล. ๒๕/๒/๓.

เขมาเขมสรณทีปิกคาถา ไตร. ล. ๒๕/๔๐/๒๔.

อริยธนคาถา ไตร. ล. ๑๙/๕๑๐/๑๖๒๒.

ที่มาของคำบาลี

ติลักขณาทิคาถา ไตร. ล. ๒๕/๕๑/๓๐.

ตอนปลาย (ตั้งแต่ อัปปะกา เต มะนุสเสสุ ฯลฯ ไป) ไตร. ล. ๒๕/๒๖/๑๗.

ภารสุตตคาถา ไตร. ล. ๑๗/๓๒/๕๓.

ภัทเทกรัตตคาถา ไตร. ล. ๑๔/๓๔๘/๕๒๗.

ธัมมคารวาทิคาถา ไตร. ล. ๒๑/๒๗/๒๑.

ตอนปลาย (ตั้งแต่ นะ หิ ธัมโม ฯลฯ ไป) ไตร. ล. ๒๖/๓๓๒/๓๑๔.

โอวาทปาฏิโมกขคาถา ไตร. ล. ๒๕/๓๙/๒๔.

ปฐมพุทธภาสิตคาถา ไตร. ล. ๒๕/๓๕/๒๑.

ปัจฉิมพุทโธวาทปาฐะ ไตร. ล. ๑๐/๑๘๐/๑๔๓.

บทพิจารณาสังขาร ไตร. ล. ๒๐/๓๖๘/๕๗๖.

ตอนกลาง (อะธุวัง ชีวิตัง) ยังไม่พบที่มา,

ตอนปลาย (ตั้งแต่ วะตะ อะยังกาโยไป) ไตร. ล. ๒๕/๒๐/๑๓.

สัพพปัตติทานคาถา จากสวดมนต์ฉบับหลวง (ว่าเป็นพระราชนิพนธ์ของพระจอมเกล้า ฯ).

ปัฏฐินฐปนคาถา ,, ,, ,,

อุททิสสนาธิฏฐานคาถา บทที่ ๑, ๒, ๔, ของเก่า (มีในท้ายหนังสือสวดมนต์ทั่วไป)

และเฉพาะบทที่ ๓ ไตร. ล. ๓๒/๖/๑ (พุทธาปธาน).

คำสาธุการเมื่อพระเทศน์จบ ของเก่า (ปรับปรุงใหม่เล็กน้อย).

อริยมรรคมีองค์แปด มหา. ที. ไตร. ล. ๑๐/๓๔๘/๒๙๙.

ปัจจเวกขณ์องค์อุโบสถศีล ติก. อํ. ไตร. ล. ๒๐/๖๗๑/๕๑๐

คำแปลภาษาไทย แปลโดยกองตำราของคณะธรรมทาน.

สารบาญ

หน้า

คำปรารภ ข

วิธีใช้หนังสือเล่มนี้ ง

ภาค ๑ คำทำวัตรเช้าและเย็น

คำบูชาพระรัตนตรัย ๑

คำทำวัตรเช้า :-

ปุพพภาคนมการ ๒

๑. พุทธาภิถุติ ๒

๒. ธัมมาภิถุติ ๔

๓. สังฆาภิถุติ ๕

๔. รตนัตตยปณามคาถา ๖

๕. สังเวคปริกิตตนปาฐะ ๘

คำทำวัตรเย็น :-

๑. พุทธานุสสติ ๑๒

๒. พุทธาภิคีติ ๑๓

๓. ธัมมานุสสติ ๑๕

๔. ธัมมาภิคีติ ๑๖

๕. สังฆานุสสติ ๑๘

๖. สังฆาภิคีติ ๑๙

ภาค ๒ สวดมนต์พิเศษบางบท

๑. ปุพพภาคนมการ ๒๑

๒. สรณคมนปาฐะ ๒๓

สารบาญ

หน้า

๓. อัฏฐสิกขาปทปาฐะ ๒๓

๔. ทวัตติงสาการปาฐะ ๒๔

๕. เขมาเขมสรณทีปิกคาถา ๒๕

๖. อริยธนคาถา ๒๖

๗. ติลักขณาทิคาถา ๒๗

๘. ภารสุตตคาถา ๒๙

๙. ภัทเทกรัตตคาถา ๓๐

๑๐. ธัมมคารวาทิคาถา ๓๑

๑๑. โอวาทปาฏิโมกขคาถา ๓๒

๑๒. ปฐมพุทธภาสิตคาถา ๓๔

๑๓. ปัจฉิมพุทโธวาทปาฐะ ๓๕

๑๔. บทพิจารณาสังขาร ๓๖

ภาคผนวก

๑. สัพพปัตติทานคาถา ๓๘

๒. ปัฏฐนฐปนคาถา ๓๙

๓. อุททิสสนาธิฏฐานคาถา ๔๒

๔. คำสาธุการเมื่อพระเทศน์จบ ๔๖

๕. อริยมรรค มีองค์แปด ๔๙

๖. ปัจจเวกขณ์องค์อุโบสถศีล ๕๕

ภาค ๑

คำทำวัตรเช้า และเย็น

(คำบูชาพระรัตนตรัย)

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา,

พระผู้มีพระภาคเจ้า, เป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิง, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ;

พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ.

ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า, ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน.

(กราบ)

ส์วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม,

พระธรรม เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว ;

ธัมมัง นะมัสสามิ.

ข้าพเจ้านมัสการพระธรรม.

(กราบ)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว ;

สังฆัง นะมามิ.

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์.

(กราบ)

....

คำทำวัตรเช้า

(ปุพพภาคนมการ)

(หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส.)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น;
อะระหะโต ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ;
สัมมาสัมพุทธัสสะ, ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง.

(๓ ครั้ง)

....

(๑. พุทธาภิถุติ)

(หันทะ มะยัง พุทธาภิถุติง กะโรมะ เส.)

โยโส ตะถาคะโต, พระตถาคตเจ้านั้น พระองค์ใด ;
อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส ;
สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ;
วิชชาจะระณะสัมปันโน, เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ ;
สุคะโต, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี ;

โลกะวิทู, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง ;

อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า ;

สัตถา เทวะมะนุสสานัง, เป็นครูผู้สอน ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ;

พุทโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม ;

ภะคะวา, เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ;

โย อิมัง โลกัง สะเทวะกัง สะมาระกัง สะพ์รห์มะกัง, สัสสะมะณะพ์ราห์มะณิง ปะชัง สะเทวะมะนุสสัง สะยัง อะภิญญา สัจฉิกัต์วา ปะเวเทสิ, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด, ได้ทรงทำความดับทุกข์ให้แจ้งด้วยพระปัญญาอันยิ่งเองแล้ว, ทรงสอนโลกนี้พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม, และหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ พร้อมทั้งเทวดาและมนุษย์ให้รู้ตาม ;

โย ธัมมัง เทเสสิ, พระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์ใด, ทรงแสดงธรรมแล้ว ;

อาทิกัล์ยาณัง, ไพเราะในเบื้องต้น,

มัชเฌกัล์ยาณัง, ไพเราะในท่ามกลาง,

ปะริโยสานะกัล์ยาณัง, ไพเราะในที่สุด,

สาตถัง สะพ์ยัญชะนัง เกวะละปะริปุณณัง ปะริสุทธัง พ์รห์มะจะริยัง ปะกาเสสิ, ทรงประกาศพรหมจรรย์ คือแบบแห่งการปฏิบัติอันประเสริฐ, บริสุทธิ์ บริบูรณ์ สิ้นเชิง, พร้อมทั้งอรรถะ **(คำอธิบาย)** พร้อมทั้งพยัญชนะ **(หัวข้อ)**;

ตะมะหัง ภะคะวันตัง อะภิปูชะยามิ, ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ;

ตะมะหัง ภะคะวันตัง สิระสา นะมามิ. ข้าพเจ้านอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระพุทธคุณ)

....

(๒. ธัมมาภิถุติ)

(หันทะ มะยัง ธัมมาภิถุติง กะโรมะ เส.)

โย โส สฺวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรมนั้นใด, เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ดีแล้ว ;

สันทิฏฐิโก, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง ;

อะกาลิโก, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล ;

เอหิปัสสิโก, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด ;

โอปะนะยิโก, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว ;

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ. เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ;

ตะมะหัง ธัมมัง อภิปูชะยามิ, ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระธรรมนั้น;

ตะมะหัง ธัมมัง สิระสา นะมามิ. ข้าพเจ้านอบน้อมพระธรรมนั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระธรรมคุณ)

....

(๓. สังฆาภิถุติ)

(หันทะ มะยัง สังฆาภิถุติง กะโรมะ เส.)

โย โส สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น หมู่ใด, ปฏิบัติดีแล้ว ;

อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติตรงแล้ว ;

ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว ;

สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติสมควรแล้ว ;

ยะทิทัง, ได้แก่บุคคลเหล่านี้คือ :

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา, คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่, นับเรียงตัวบุรุษ ได้ ๘ บุรุษ ;[๑]

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ;

อาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา ;

ปาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ ;

ทักขิเณยโย, เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน ;

อัญชะลิกะระณีโย, เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี ;

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสะ, เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่น ยิ่งกว่า ;

---

๑. สี่คู่คือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล, สกิทาคามิมรรค สกิทาคามิผล, อนาคามิมรรค อนาคามิผล, อรหัตตมรรค อรหัตตผล.

ตะมะหัง สังฆัง อะภิปูชะยามิ, ข้าพเจ้าบูชาอย่างยิ่ง เฉพาะพระสงฆ์หมู่นั้น;
ตะมะหัง สังฆัง สิระสา นะมามิ. ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์หมู่นั้น ด้วยเศียรเกล้า.

(กราบระลึกพระสังฆคุณ)

....

(๔. รตนัตตยปณามคาถา)

(หันทะ มะยัง ระตะนัตตะยัปปะณามะคาถาโย เจวะ สังเวคะปะริกิตตะนะปาฐัญจะ ภะณามะ เส.)

พุทโธ สุสุทโธ กะรุณามะหัณณะโว,
พระพุทธเจ้าผู้บริสุทธิ์ มีพระกรุณาดุจห้วงมหรรณพ;
โยจจันตะสุทธัพพะระญาณะโลจะโน,
พระองค์ใด มีตาคือญาณอันประเสริฐหมดจดถึงที่สุด;
โลกัสสะ ปาปูปะกิเลสะฆาตะโก,
เป็นผู้ฆ่าเสียซึ่งบาป และอุปกิเลสของโลก;
วันทามิ พุทธัง อะหะมาทะเรนะ ตัง,
ข้าพเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.
ธัมโม ปะทีโป วิยะ ตัสสะ สัตถุโน,
พระธรรมของพระศาสดา สว่างรุ่งเรืองเปรียบดวงประทีป;
โย มัคคะปากามะตะเภทะภินนะโก,
จำแนกประเภท คือ มรรค ผล นิพพาน, ส่วนใด;

โลกุตตะโร โย จะ ตะทัตถะทีปะโน,

ซึ่งเป็นตัวโลกุตตระ, และส่วนใดที่ชี้แนวแห่งโลกุตตระนั้น ;

วันทามิ ธัมมัง อะหะมาทะเรนะ ตัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.

สังโฆ สุเขตตา ภยะติเขตตะสัญญิโต,

พระสงฆ์เป็นนาบุญอันยิ่งใหญ่กว่านาบุญอันดีทั้งหลาย ;

โย ทิฏฐะสันโต สุคะตานุโพธะโก,

เป็นผู้เห็นพระนิพพาน ตรัสรู้ตามพระสุคต, หมู่ใด ;

โลลัปปะหีโน อะริโย สุเมธะโส,

เป็นผู้ละกิเลสเครื่องโลเล เป็นพระอริยเจ้า มีปัญญาดี ;

วันทามิ สังฆัง อะหะมาทะเรนะ ตัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น โดยใจเคารพเอื้อเฟื้อ.

อิจเจวะเมกันตะภิปูชะเนยยะกัง,

วัตถุตตะยัง วันทะยะตาภิสังขะตัง,

ปุญญัง มะยา ยัง มะมะ สัพพุปัททะวา,

มา โหนตุ เว ตัสสะ ปะภาวะสิทธิยา.

บุญใด ที่ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งวัตถุสาม, คือพระรัตนตรัย อันควรบูชายิ่งโดยส่วนเดียว, ได้กระทำแล้วเป็นอย่างยิ่งเช่นนี้นี้, ขออุปัททวะ **(ความชั่ว)** ทั้งหลาย จงอย่ามีแก่ข้าพเจ้าเลย, ด้วยอำนาจความสำเร็จ อันเกิดจากบุญนั้น.

....

(๕. สังเวคปริกิตตนปาฐะ)

อิธะ ตะถาคะโต โลเก อุปปันโน,

พระตถาคตเจ้าเกิดขึ้นแล้ว ในโลกนี้ ;

อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ,

เป็นผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง ;

ธัมโม จะ เทสิโต นิยยานิโก,

และพระธรรมที่ทรงแสดง เป็นธรรมเครื่องออกจากทุกข์ ;

อุปะสะมิโก ปรินิพพานิโก,

เป็นเครื่องสงบกิเลส, เป็นไปเพื่อปรินิพพาน ;

สัมโพธะคามี สุคะตัปปะเวทิโต,

เป็นไปเพื่อความรู้พร้อม, เป็นธรรมที่พระสุคตประกาศ ;

มะยันตัง ธัมมัง สุต๎วา เอวัง ชานามะ :–

พวกเราเมื่อได้ฟังธรรมนั้นแล้ว จึงได้รู้อย่างนี้ว่า :–

ชาติปิ ทุกขา, แม้ความเกิดก็เป็นทุกข์ ;

ชะราปิ ทุกขา, แม้ความแก่ก็เป็นทุกข์ ;

มะระณัมปิ ทุกขัง, แม้ความตายก็เป็นทุกข์ ;

โสกะปะริเทวะทุกขะ โทมะนัสสุปายาสาปิ ทุกขา,

แม้ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ก็เป็นทุกข์ ;

อัปปิเยหิ สัมปะโยโค ทุกโข,

ความประสบกับสิ่งไม่เป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นทุกข์ ;

ปิเยหิ วิปปะโยโค ทุกโข,

ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักที่พอใจ ก็เป็นทุกข์;

ยัมปิจฉัง นะ ละภะติ ตัมปิ ทุกขัง,

มีความปรารถนาสิ่งใด ไม่ได้สิ่งนั้น นั่น ก็เป็นทุกข์;

สังขิตเตนะ ปัญจุปาทานักขันธา ทุกขา,

ว่าโดยย่อ อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ เป็นตัวทุกข์;

เสยยะถีทัง, ได้แก่สิ่งเหล่านี้ คือ:—

รูปูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือรูป;

เวทะนูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือเวทนา;

สัญญูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือสัญญา;

สังขารูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือสังขาร;

วิญญาณูปาทานักขันโธ, ขันธ์ อันเป็นที่ตั้งแห่งความยึดมั่น คือวิญญาณ;

เยสัง ปะริญญายะ,

เพื่อให้สาวกกำหนดรอบรู้อุปาทานขันธ์ เหล่านี้เอง,

ธะระมาโน โส ภะคะวา,

จึงพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เมื่อยังทรงพระชนม์อยู่,

เอวัง พะหุลัง สาวะเก วิเนติ,

ย่อมทรงแนะนำสาวกทั้งหลาย เช่นนี้เป็นส่วนมาก;

เอวังภาคา จะ ปะนัสสะ ภะคะวะโต สาวะเกสุ อะนุสาสะนี พะหุลา ปะวัตตะติ

อนึ่ง คำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ย่อมเป็นไปในสาวกทั้งหลาย ส่วนมาก, มีส่วนคือการจำแนกอย่างนี้ว่า:—

รูปัง อะนิจจัง, รูปไม่เที่ยง;

เวทนา อะนิจจา. เวทนาไม่เที่ยง;

สัญญา อะนิจจา, สัญญาไม่เที่ยง ;
สังขารา อะนิจจา, สังขารไม่เที่ยง ;
วิญญาณัง อนิจจัง, วิญญาณไม่เที่ยง ;
รูปัง อนัตตา, รูปไม่ใช่ตัวตน ;
เวทนา อะนัตตา, เวทนาไม่ใช่ตัวตน ;
สัญญา อะนัตตา, สัญญาไม่ใช่ตัวตน ;
สังขารา อะนัตตา, สังขารไม่ใช่ตัวตน ;
วิญญาณัง อะนัตตา, วิญญาณไม่ใช่ตัวตน.
สัพเพ สังขารา อนิจจา, สังขารทั้งหลายทั้งปวง ไม่เที่ยง;
สัพเพ ธัมมา อะนัตตาติ. ธรรมทั้งหลายทั้งปวง ไม่ใช่ตัวตน ดังนี้.
เต (ตา)[๑] มะยัง โอติณณามหะ,

พวกเราทั้งหลายเป็นผู้ถูกครอบงำแล้ว;

ชาติยา, โดยความเกิด ;
ชะรามะระเณนะ, โดยความแก่ และความตาย ;
โสเกหิ ปะริเทเวหิ ทุกเขหิ โทมนัสเสหิ อุปายาเสหิ,

โดยความโศก ความร่ำไรรำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ ความคับแค้นใจ ทั้งหลาย ;

ทุกโขติณณา, เป็นผู้ถูกความทุกข์ หยั่งเอาแล้ว ;
ทุกขะปะเรตา, เป็นผู้มีความทุกข์ เป็นเบื้องหน้าแล้ว ;
อัปเปวะนามิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยา ปัญญาเยถาติ.

ทำไฉน การทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ จะพึงปรากฏชัด แก่เราได้.

---

๑. คำที่อยู่ในวงเล็บต่อท้ายเช่นนั้น สำหรับผู้หญิงว่า

จิระปรินิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง สะระณัง คะตา,

เราทั้งหลายผู้ถึงแล้วซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า แม้ปรินิพพานนานแล้ว พระองค์นั้น เป็นสรณะ ;

ธัมมัญจะ สังฆัญจะ, ถึงพระธรรมด้วย, ถึงพระสงฆ์ด้วย ;

ตัสสะ ภะคะวะโต สาสะนัง ยะถาสะติ ยะถาพะลัง มะนะสิกะโรมะ อะนุปะฏิปัชชามะ,

จักทำในใจอยู่ ปฏิบัติตามอยู่ ซึ่งคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น ตามสติกำลัง,

สา สา โน ปะฏิปัตติ, ขอให้ความปฏิบัตินั้นๆ ของเราทั้งหลาย ;

อิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยายะ สังวัตตะตุ.

จงเป็นไปเพื่อการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ ทั้งสิ้นนี้ เทอญ.

(จบคำทำวัตรเช้า)

....

(สำหรับภิกษุสามเณรสวด)

จิระปะรินิพพุตัมปิ ตัง ภะคะวันตัง อุททิสสะ อะระหันตัง สัมมาสัมพุทธัง,

เราทั้งหลาย อุทิศเฉพาะพระผู้มีพระภาคเจ้า, ผู้ไกลจากกิเลส ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง, แม้ปรินิพพานนานแล้ว พระองค์นั้น.

สัทธา อะคารัสมา อะนะคาริยัง ปัพพะชิตา,

เป็นผู้มีศรัทธา ออกบวชจากเรือน ไม่เกี่ยวข้องด้วยเรือนแล้ว,

ตัสมิง ภะคะวะติ พรหมะจะริยัง จะรามะ,

ประพฤติอยู่ซึ่งพรหมจรรย์ ในพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น,

ภิกขูนัง สิกขาสาชีวะสะมาปันนา ;

ถึงพร้อมด้วยสิกขาและธรรมเป็นเครื่องเลี้ยงชีวิต ของภิกษุทั้งหลาย ;

ตัง โน พรหมะจะริยัง อิมัสสะ เกวะลัสสะ ทุกขักขันธัสสะ อันตะกิริยายะ สังวัตตะตุ,

ขอให้พรหมจรรย์ของเราทั้งหลายนั้น จงเป็นไปเพื่อการทำที่สุดแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ เทอญ.

คำทำวัตรเย็น

(คำบูชาพระ และปุพพภาคนมการ ใช้อย่างเดียวกับคำทำวัตรเช้า)

(๑. พุทธานุสสติ)

(หันทะ มะยัง พุทธานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.)

ตัง โข ปะนะ ภะคะวันตัง เอวัง กัล๎ยาโณ กิตติสัทโท อัพภุคคะโต,
ก็กิตติศัพท์อันงามของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น, ได้ฟุ้งไปแล้วอย่างนี้ว่า:—

อิติปิ โส ภะคะวา, เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น;

อะระหัง, เป็นผู้ไกลจากกิเลส;

สัมมาสัมพุทโธ, เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง;

วิชชาจะระณะสัมปันโน. เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ;

สุคะโต, เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี;

โลกะวิทู, เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง;

อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ, เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า;

สัตถา เทวะมะนุสสานัง. เป็นครูผู้สอน ของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย;

พุทโธ, เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม;

ภะคะวา ติ. เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์ ดังนี้.

....

(๒. พุทธาภิคีติ)

(หันทะ มะยัง พุทธาภิคีติง กะโรมะ เส.)

พุทธ์วาระหันตะวะระตาทิคุณาภิยุตโต,

พระพุทธเจ้าประกอบด้วยคุณ มีความประเสริฐแห่งอรหันตคุณ เป็นต้น;

สุทธาภิ ญาณะกะรุณาหิ สะมาคะตัตโต,

มีพระองค์อันประกอบด้วยพระญาณ และพระกรุณาอันบริสุทธิ์;

โพเทสิ โย สุชะนะตัง กะมะลังวะ สูโร,

พระองค์ใด ทรงกระทำชนที่ดีให้เบิกบาน ดุจอาทิตย์ทำบัวให้บาน;

วันทามะหัง ตะมะระณัง สิระสา ชิเนนทัง.

ข้าพเจ้าไหว้พระชินสีห์ ผู้ไม่มีกิเลส พระองค์นั้น ด้วยเศียรเกล้า,

พุทโธ โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง,

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

ปะฐะมานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่หนึ่ง ด้วยเศียรเกล้า;

พุทธัสสาหัสมิ ทาโส (ทาสี) วะ พุทโธ เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระพุทธเจ้า, พระพุทธเจ้าเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

พุทโธ ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม,

พระพุทธเจ้าเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์ แก่ข้าพเจ้า;

พุทธัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง,

ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระพุทธเจ้า;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ พุทธัสเสวะ สุโพธิตัง,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง พุทโธ เม สะระณัง วะรัง,

สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระพุทธเจ้าเป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน,

ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา;

พุทธัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระพุทธเจ้า ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา.

อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น.

....

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา,

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี;

พุทเธ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง,

กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระพุทธเจ้า;

พุทโธ ปะฏิคคัณ์หะตุ อัจจะยันตัง,

ขอพระพุทธเจ้า จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ พุทเธ.

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระพุทธเจ้า ในกาลต่อไป.[๑]

....

(๓. ธัมมานุสสติ)

(หันทะ มะยัง ธัมมานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.)

ส๎วากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม, พระธรรม เป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสไว้ดีแล้ว.

สันทิฏฐิโก, เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติ พึงเห็นได้ด้วยตนเอง;

อะกาลิโก, เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ และให้ผลได้ ไม่จำกัดกาล;

เอหิปัสสิโก, เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกะผู้อื่นว่า ท่านจงมาดูเถิด;

โอปะนะยิโก, เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว;

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหี ติ. เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตน ดังนี้.

....

๑. บทขอให้งดโทษนี้ มิได้เป็นการขอล้างบาป, เป็นเพียงการเปิดเผยตัวเอง. แต่คำว่าโทษในที่นี้ มิได้หมายถึงกรรม. หมายเพียงโทษเล็กน้อยซึ่งเป็น "ส่วนตัว" ระหว่างกันที่พึงอโหสิกันได้. การขอขมาชนิดนี้ สำเร็จผลได้ในเมื่อผู้ขอตั้งใจทำจริง ๆ, และเป็นเพียงศีลธรรมหรือสิ่งที่ควรประพฤติ.

(๔. ธัมมาภิคีติ)

(หันทะ มะยัง ธัมมาภิคีติง กะโรมะ เส.)

สวากขาตะตาทิคุณะโยคะวะเสนะ เสยโย,

พระธรรม เป็นสิ่งที่ประเสริฐเพราะประกอบด้วยคุณ คือความที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว เป็นต้น;

โย มัคคะปากะปะริยัตติวิโมกขะเภโท,

เป็นธรรมอันจำแนกเป็น มรรค ผล ปริยัติ และนิพพาน;

ธัมโม กุโลกะปะตะนา ตะทะธาริธารี,

เป็นธรรมทรงไว้ซึ่งผู้ทรงธรรม จากการตกไปสู่โลกที่ชั่ว;

วันทามะหัง ตะมะหะรัง วะระธัมมะเมตัง.

ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมอันประเสริฐนั้น อันเป็นเครื่องขจัดเสียซึ่งความมืด.

ธัมโม โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง,

พระธรรมใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

ทุติยานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระธรรมนั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่สอง ด้วยเศียรเกล้า:

ธัมมัสสาหัสมิ ทาโส (ทาสี) วะ ธัมโม เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระธรรม พระธรรมเป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

ธัมโม ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม,

พระธรรมเป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์แก่ข้าพเจ้า;

ธัมมัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง,

ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระธรรม;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ ธัมมัสเสวะ สุธัมมะตัง.

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความเป็นธรรมดีของพระธรรม;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง ธัมโม เม สะระณัง วะรัง,

สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระธรรมเป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน,

ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา;

ธัมมัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระธรรม ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา.

อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น.

....

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา,

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี;

ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง,

กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระธรรม;

ธัมโม ปะฏิคคัณ์หะตุ อัจจะยันตัง,

ขอพระธรรม จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ ธัมเม.

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระธรรม ในกาลต่อไป.

....

(๕. สังฆานุสสติ)

(หันทะ มะยัง สังฆานุสสะตินะยัง กะโรมะ เส.)

สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติดีแล้ว;

อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มี-พระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติตรงแล้ว;

ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มี-พระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติเพื่อรู้ธรรมเป็นเครื่องออกจากทุกข์แล้ว;

สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สงฆ์สาวกของพระผู้มี-พระภาคเจ้า หมู่ใด, ปฏิบัติสมควรแล้ว;

ยะทิทัง, ได้แก่บุคคลเหล่านี้คือ:

จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา,

คู่แห่งบุรุษ ๔ คู่ นับเรียงตัวบุรุษ ได้ ๘ บุรุษ;

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,

นั่นแหละ สงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า;

อาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขานำมาบูชา;

ปาหุเนยโย, เป็นสงฆ์ควรแก่สักการะที่เขาจัดไว้ต้อนรับ;

ทักขิเณยโย, เป็นผู้ควรรับทักษิณาทาน;

อัญชะลิกะระณีโย, เป็นผู้ที่บุคคลทั่วไปควรทำอัญชลี;

อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสา ติ. เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า ดังนี้.

....

(๖. สังฆาภิคีติ)

(หันทะ มะยัง สังฆาภิคีติง กะโรมะ เส.)

สัทธัมมะโช สุปะฏิปัตติคุณาภิยุตโต,

พระสงฆ์ที่เกิดโดยพระสัทธรรม ประกอบด้วยคุณมีความปฏิบัติดีเป็นต้น;

โยฏฐัพพิโธ อะริยะปุคคะละสังฆะเสฏโฐ,

เป็นหมู่แห่งพระอริยบุคคลอันประเสริฐ แปดจำพวก;

สีลาทิธัมมะปะวะราสะยะกายะจิตโต,

มีกายและจิต อันอาศัยธรรมมีศีลเป็นต้น อันบวร;

วันทามะหัง ตะมะริยานะคะณัง สุสุทธัง,

ข้าพเจ้าไหว้หมู่แห่งพระอริยเจ้าเหล่านั้น อันบริสุทธิ์ด้วยดี;

สังโฆ โย สัพพะปาณีนัง สะระณัง เขมะมุตตะมัง,

พระสงฆ์ หมู่ใด เป็นสรณะอันเกษมสูงสุด ของสัตว์ทั้งหลาย;

ตะติยานุสสะติฏฐานัง วันทามิ ตัง สิเรนะหัง,

ข้าพเจ้าไหว้พระสงฆ์หมู่นั้น อันเป็นที่ตั้งแห่งความระลึก องค์ที่สาม ด้วยเศียรเกล้า;

สังฆัสสาหัสมิ ทาโส (ทาสี) วะ สังโฆ เม สามิกิสสะโร,

ข้าพเจ้าเป็นทาสของพระสงฆ์ พระสงฆ์เป็นนาย มีอิสระเหนือข้าพเจ้า;

สังโฆ ทุกขัสสะ ฆาตา จะ วิธาตา จะ หิตัสสะ เม,

พระสงฆ์เป็นเครื่องกำจัดทุกข์ และทรงไว้ซึ่งประโยชน์แก่ข้าพเจ้า;

สังฆัสสาหัง นิยยาเทมิ สะรีรัญชีวิตัญจิทัง,

ข้าพเจ้ามอบกายถวายชีวิตนี้ แด่พระสงฆ์;

วันทันโตหัง (ตีหัง) จะริสสามิ สังฆัสโสปะฏิปันนะตัง,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่จักประพฤติตาม ซึ่งความปฏิบัติดีของพระสงฆ์;

นัตถิ เม สะระณัง อัญญัง สังโฆ เม สะระณัง วะรัง,

สรณะอื่นของข้าพเจ้าไม่มี, พระสงฆ์เป็นสรณะอันประเสริฐของข้าพเจ้า ;

เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ วัฑเฒยยัง สัตถุสาสะเน,

ด้วยการกล่าวคำสัจจ์นี้ ข้าพเจ้าพึงเจริญในพระศาสนา ของพระศาสดา ;

สังฆัง เม วันทะมาเนนะ (มานายะ) ยัง ปุญญัง ปะสุตัง อิธะ,

ข้าพเจ้าผู้ไหว้อยู่ซึ่งพระสงฆ์ ได้ขวนขวายบุญใด ในบัดนี้ ;

สัพเพปิ อันตะรายา เม มาเหสุง ตัสสะ เตชะสา.

อันตรายทั้งปวง อย่าได้มีแก่ข้าพเจ้า ด้วยเดชแห่งบุญนั้น.

....

กาเยนะ วาจายะ วะ เจตะสา วา,

ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ;

สังเฆ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยา ยัง,

กรรมน่าติเตียนอันใด ที่ข้าพเจ้ากระทำแล้ว ในพระสงฆ์ ;

สังโฆ ปะฏิคคัณ์หะตุ อัจจะยันตัง,

ขอพระสงฆ์ จงงดซึ่งโทษล่วงเกินอันนั้น ;

กาลันตะเร สังวะริตุง วะ สังเฆ.

เพื่อการสำรวมระวัง ในพระสงฆ์ ในกาลต่อไป.

(จบคำทำวัตรเย็น)

....

ภาค ๒

สวดมนต์พิเศษ บางบท

(๑. ปุพพภาคนมการ)

(หันทะ มะยัง พุทธัสสะ ภะคะวะโต ปุพพะภาคะนะมะการัง กะโรมะ เส)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์นั้น ;
อะระหะโต, ซึ่งเป็นผู้ไกลจากกิเลส ;
สัมมาสัมพุทธัสสะ. ตรัสรู้ชอบได้ โดยพระองค์เอง.

(๓ ครั้ง)

....

(๒. สรณคมนปาฐะ)

(หันทะ มะยัง ติสะระณะคะมะนะปาฐัง ภะณามะ เส.)

พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ,
ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ ;
ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ.
ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรม เป็นสรณะ ;

สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ,

ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์ เป็นสรณะ ;

ทุติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ,

แม้ครั้งที่สอง ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ ;

ทุติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ,

แม้ครั้งที่สอง ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรม เป็นสรณะ ;

ทุติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ,

แม้ครั้งที่สอง ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์ เป็นสรณะ;

ตะติยัมปิ พุทธัง สะระณัง คัจฉามิ,

แม้ครั้งที่สาม ข้าพเจ้าถือเอาพระพุทธเจ้า เป็นสรณะ ;

ตะติยัมปิ ธัมมัง สะระณัง คัจฉามิ.

แม้ครั้งที่สาม ข้าพเจ้าถือเอาพระธรรม เป็นสรณะ;

ตะติยัมปิ สังฆัง สะระณัง คัจฉามิ,

แม้ครั้งที่สาม ข้าพเจ้าถือเอาพระสงฆ์ เป็นสรณะ.

(๓. อัฏฐสิกขาปทปาฐะ)

(**หันทะ** มะยัง อัฏฐะสิกขาปะทะปาฐัง ภะณามะ เส.)

ปาณาติปาตา เวระมะณี. เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการฆ่า;

อะทินนาทานา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของไม่ได้ให้แล้ว;

อะพ๎รหฺมะจะริยา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการกระทำอันมิใช่พรหมจรรย์;

มุสาวาทา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดไม่จริง;

สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท;

วิกาละโภชะนา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล;

นัจจะ คีตะ วาทิตะ วิสูกะทัสสะนะ มาลา คันธะ วิเลปะนะ ธาระณะ มัณฑะนะ วิภูสะนัฏฐานา เวระมะณี,

เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการฟ้อนรำ, การขับเพลง การดนตรี, การดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกต่อกุศล, การทัดทรงสวมใส่ การประดับ การตกแต่งตน, ด้วยพวงมาลา ด้วยเครื่องกลิ่น และเครื่องผัดทา;

อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการนั่งนอนบนที่นอนสูง และที่นอนใหญ่.

....

(๔. ทวัตติงสาการปาฐะ)

(หันทะ มะยัง ท๎วัตติงสาการะปาฐัง ภะณามะ เส.)

อัตถิ อิมัส๎มิง กาเย. ในร่างกายนี้มี : **เกสา** ผมทั้งหลาย, **โลมา** ขนทั้งหลาย, **นะขา** เล็บทั้งหลาย, **ทันตา** ฟันทั้งหลาย, **ตะโจ** หนัง, **มังสัง** เนื้อ, **นะหารู** เอ็นทั้งหลาย, **อัฏฐี** กระดูกทั้งหลาย, **อัฏฐิมิญชัง** เยื่อในกระดูก, **วักกัง** ไต, **หะทะยัง** หัวใจ, **ยะกะนัง** ตับ, **กิโลมะกัง** พังผืด, **ปิหะกัง** ม้าม, **ปัปผาสัง** ปอด, **อันตัง** ลำไส้, **อันตะคุณัง** ลำไส้สุด, **อุทะริยัง** อาหารในกะเพาะ, **กะรีสัง** อุจจาระ, **ปิตตัง** น้ำดี, **เสม๎หัง** เสลด. **ปุพโพ** หนอง, **โลหิตัง** โลหิต, **เสโท** เหงื่อ, **เมโท** มัน, **อัสสุ** น้ำตา, **วะสา** น้ำเหลือง, **เขโฬ** น้ำลาย, **สิงฆานิกา** น้ำเมือก, **ละสิกา** น้ำลื่นหล่อข้อ, **มุตตัง** น้ำมูตร, **มัตถะเก มัตถะลุงคัง** เยื่อมันสมอง ในกระโหลกศีรษะ, **อิติ** ดังนี้แล.

....

คำแปลโกฏฐาส ๓๒ นี้ มีผิดจากที่เคยแปลมาก่อนบ้าง ทั้งนี้โดยสอบสวนค้นคว้าได้ใหม่ ซึ่งใกล้ต่อความถูกต้องมากกว่า จึงแปลไว้ดังนี้ *– ผู้แปล*

(๕. เขมาเขมสรณทีปิก คาถา)

(หันทะ มะยัง เขมาเขมะสะระณะทีปิกะคาถาโย ภะณามะ *เส.)

พะหุง เว สะระณัง ยันติ ปัพพะตานิ วะนานิ จะ,
อารามะรุกขะ เจตยานิ มะนุสสา ภะยะตัชชิตา,

มนุษย์เป็นอันมาก เมื่อเกิดมีภัยคุกคามแล้ว ก็ถือเอาภูเขาบ้าง ป่าไม้บ้าง, อาราม และรุกขเจดีย์บ้าง, เป็นสรณะ;

เนตัง โข สะระณัง เขมัง เนตัง สะระณะมุตตะมัง,
เนตัง สะระณะมาคัมมะ สัพพะทุกขา ปะมุจจะติ.

นั่นมิใช่สรณะอันเกษมเลย, นั่นมิใช่สรณะอันสูงสุด;
เขาอาศัยสรณะ นั่น แล้ว ย่อมไม่พ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้.

โย จะ พุทธัญจะ ธัมมัญจะ สังฆัญจะ สะระณัง คะโต,
จัตตาริ อะริยะสัจจานิ สัมมัปปัญญายะ ปัสสะติ,

ส่วนผู้ใดถือเอาพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะแล้ว, เห็นอริยสัจจ์คือ ความจริงอันประเสริฐสี่ ด้วยปัญญาอันชอบ;

ทุกขัง ทุกขะสะมุปปาทัง ทุกขัสสะ จะ อะติกกะมัง,
อะริยัญจัฏฐังคิกัง มัคคัง ทุกขูปะสะมะคามินัง,

คือเห็นความทุกข์, เหตุให้เกิดทุกข์, ความก้าวล่วงทุกข์เสียได้, และหนทางมีองค์แปดอันประเสริฐ เครื่องถึงความระงับทุกข์;

เอตัง โข สะระณัง เขมัง เอตัง สะระณะ มุตตะมัง,
เอตัง สะระณะมาคัมมะ สัพพะ ทุกขา ปะมุจจะติ.

นั่นแหละ เป็นสรณะอันเกษม, นั่น เป็นสรณะอันสูงสุด;
เขาอาศัยสรณะ นั่นแล้ว ย่อมพ้นจากทุกข์ทั้งปวงได้.

....

(๖. อริยธนคาถา)

(หันทะ มะยัง อะริยะธะนะคาถาโย ภะณามะ เส.)

ยัสสะ สัทธา ตะถาคะเต อะจะลา สุปะติฏฐิตา,

ศรัทธา ในพระตถาคตของผู้ใด ตั้งมั่นอย่างดี ไม่หวั่นไหว;

สีลัญจะ ยัสสะ กัล๎ยาณัง อะริยะกันตัง ปะสังสิตัง,

และศีลของผู้ใดงดงาม เป็นที่สรรเสริญที่พอใจ ของพระอริยเจ้า;

สังเฆ ปะสาโท ยัสสัตถิ อุชุภูตัญจะ ทัสสะนัง,

ความเลื่อมใสของผู้ใดมีในพระสงฆ์, และความเห็นของผู้ใดตรง;

อะทะฬิทโทติ ตัง อาหุ อะโมฆัญตัสสะ ชีวิตัง,

บัณฑิตกล่าวเรียกเขาผู้นั้นว่า คนไม่จน, ชีวิตของเขาไม่เป็นหมัน;

ตัส๎มา สัทธัญจะ สีลัญจะ ปะสาทัง ธัมมะทัสสะนัง,
อะนุยุญเชถะ เมธาวี สะรัง พุทธานะสาสะนัง.

เพราะฉะนั้น เมื่อระลึกได้ ถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่, ผู้มีปัญญา ควรก่อสร้างศรัทธา ศีล ความเลื่อมใส และความเห็นธรรม ให้เนือง ๆ.

....

(๗. ติลักขณาทิคาถา)

(หันทะ มะยัง ติลักขะณาทิคาถาโย ภะณามะ เส.)

สัพเพ สังขารา อะนิจจาติ ยะทา ปัญญายะ ปัสสะติ,

เมื่อใดบุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงไม่เที่ยง ;

อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทธิยา,

เมื่อนั้น ย่อมเหนื่อยหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ตนหลง ;

นั่นแหละ เป็นทางแห่งพระนิพพาน อันเป็นธรรมหมดจด.

สัพเพ สังขารา ทุกขาติ ยะทา ปัญญายะ ปัสสะติ,

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ ;

อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทธิยา,

เมื่อนั้น ย่อมเหนื่อยหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ตนหลง ;

นั่นแหละ เป็นทางแห่งพระนิพพาน อันเป็นธรรมหมดจด

สัพเพ ธัมมา อะนัตตาติ ยะทา ปัญญายะ ปัสสะติ,

เมื่อใด บุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า ธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา ;

อะถะ นิพพินทะติ ทุกเข เอสะ มัคโค วิสุทธิยา,

เมื่อนั้น ย่อมเหนื่อยหน่ายในสิ่งที่เป็นทุกข์ ที่ตนหลง ;

นั่นแหละ เป็นทางแห่งพระนิพพาน อันเป็นธรรมหมดจด.

อัปปะกา เต มะนุสเสสุ เย ชะนา ปาระคามิโน,

ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย, ผู้ที่ถึงฝั่งแห่งพระนิพพานมีน้อยนัก ;

อะถายัง อิตะรา ปะชา ตีระเมวานุธาวะติ,

หมู่มนุษย์นอกนั้น ย่อมวิ่งเลาะอยู่ตามฝั่งในนี่เอง.

เย จะโข สัมมะทักขาเต ธัมเม ธัมมานุวัตติโน,

ก็ชนเหล่าใดประพฤติสมควรแก่ธรรม ในธรรมที่ตรัสไว้ชอบแล้ว ;

เต ชะนา ปาระเมสสันติ มัจจุเธยยัง สุทุตตะรัง.

ชนเหล่านั้นจักถึงฝั่งแห่งพระนิพพาน ; ข้ามพ้นบ่วงแห่งมัจจุที่ข้ามได้ยากนัก.

กัณหัง ธัมมัง วิปปะหายะ สุกกัง ภาเวถะ ปัณฑิโต,

จงเป็นบัณฑิตละธรรมดำเสีย แล้วเจริญธรรมขาว ;

โอกา อะโนกะมาคัมมะ วิเวเก ยัตถะ ทูระมัง,

ตัต๎ราภิระติมิจเฉยยะ หิต๎วา กาเม อะกิญจะโน.

จงมาถึงที่ไม่มีน้ำ จากที่มีน้ำ, จงละกามเสีย, เป็นผู้ไม่มีความกังวล ;

จงยินดีเฉพาะต่อพระนิพพานอันเป็นที่สงัด ซึ่งสัตว์ยินดีได้ โดยยาก

....

(๘. ภารสุตตคาถา)

(หันทะ มะยัง ภาระสุตตะคาถาโย ภะณามะ เส.)

ภารา หะเว ปัญจักขันธา,

ขันธ์ทั้งห้า เป็นของหนักเน้อ;

ภาระหาโร จะ ปุคคะโล,

บุคคลแหละ เป็นผู้แบกของหนักพาไป;

ภาราทานัง ทุกขัง โลเก,

การแบกถือของหนัก เป็นความทุกข์ ในโลก;

ภาระนิกเขปะนัง สุขัง,

การสลัดของหนัก ทิ้งลงเสีย เป็นความสุข;

นิกขิปิตวา คะรุง ภารัง,

พระอริยะเจ้า สลัดทิ้งของหนัก ลงเสียแล้ว;

อัญญัง ภารัง อะนาทิยะ,

ทั้งไม่หยิบฉวยเอาของหนักอันอื่น ขึ้นมาอีก;

สะมูลัง ตัณหัง อัพพุยหะ,

ก็เป็นผู้ถอนตัณหาขึ้นได้ กระทั่งราก;

นิจฉาโต ปะรินิพพุโต.

เป็นผู้หมดสิ่งปรารถนา ดับสนิทไม่มีส่วนเหลือ.

....

(๙. ภัทเทกรัตตคาถา)

(หันทะ มะยัง ภัทเทกะรัตตะคาถาโย ภะณามะ เส.)

อะตีตัง นานวาคะเมยยะ นัปปะฏิกังเข อะนาคะตัง,

บุคคลไม่ควรตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงไปแล้ว ด้วยอาลัย ;

และไม่พึงพะวงถึงสิ่งที่ยังไม่มาถึง ;

ยะทะตีตัมปะหีนันตัง อัปปัตตัญจะ อะนาคะตัง,

สิ่งเป็นอดีตก็ละไปแล้ว ; สิ่งเป็นอนาคตก็ยังไม่มา ;

ปัจจุปปันนัญจะ โย ธัมมัง ตัตถะ ตัตถะ วิปัสสะติ,

อะสังหิรัง อะสังกุปปัง ตัง วิทธา มะนุพ์รูหะเย.

ผู้ใดเห็นธรรมอันเกิดขึ้นเฉพาะหน้าในที่นั้น ๆ อย่างแจ่มแจ้ง ;

ไม่ง่อนแง่นคลอนแคลน ; เขาควรพอกพูนอาการเช่นนั้นไว้.

อัชเชวะ กิจจะมาตัปปัง โก ชัญญา มะระณัง สุเว,

ความเพียรเป็นกิจที่ต้องทำวันนี้ ใครจะรู้ความตาย แม้พรุ่งนี้ ;

นะ หิ โน สังคะรันเตนะ มะหาเสเนนะ มัจจุนา,

เพราะการผัดเพี้ยนต่อมัจจุราชซึ่งมีเสนามาก ย่อมไม่มีสำหรับเรา ;

เอวัง วิหาริมาตาปิง อะโหรัตตะมะตันทิตัง,

ตัง เว ภัทเทกะรัตโตติ สันโต อะจิกขะเต มุนิ.

มุนีผู้สงบ ย่อมกล่าวเรียก ผู้มีความเพียรอยู่เช่นนั้น, ไม่เกียจคร้าน ทั้งกลางวันกลางคืน, ว่า "ผู้เป็นอยู่แม้เพียงราตรีเดียว ก็น่าชม."

....

(๑๐. ธัมมคารวาทิคาถา)

(หันทะ มะยัง ธัมมะคาระวาทิคาถาโย ภะณามะ เส.)

เย จะ อะตีตา สัมพุทธา เย จะ พุทธา อะนาคะตา,
โย เจตะระหิ สัมพุทโธ พะหุนนัง โสกะนาสะโน,

พระพุทธเจ้าบรรดาที่ล่วงไปแล้วด้วย, ที่ยังไม่มาตรัสรู้ด้วย,
และพระพุทธเจ้าผู้ขจัดโศกของมหาชนในกาลบัดนี้ ด้วย,

สัพเพ สัทธัมมะคะรุโน วิหะริงสุ วิหาติ จะ,
อะถาปิ วิหะริสสันติ เอสา พุทธานะธัมมะตา.

พระพุทธเจ้าทั้งปวงนั้น ทุกพระองค์ เคารพพระธรรม,
ได้เป็นมาแล้วด้วย, กำลังเป็นอยู่ด้วย, และจักเป็นด้วย,
เพราะธรรมดา ของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นเช่นนั้นเอง.

ตัส์มา หิ อัตตะกาเมนะ มะหัตตะมะภิกังขะตา,
สัทธัมโม คะรุกาตัพโพ สะรัง พุทธานะสาสะนัง,

เพราะฉะนั้น บุคคลผู้รักตน หวังอยู่เฉพาะคุณเบื้องสูง, เมื่อระลึกได้
ถึงคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าอยู่, จงทำความเคารพพระธรรม.

นะ หิ ธัมโม อะธัมโม จะ อุโภ สะมะวิปากิโน,

ธรรม และ อะธรรม จะมีผลเหมือนกันทั้งสองอย่าง หามิได้;

อะธัมโม นิระยัง เนติ ธัมโม ปาเปติ สุคะติง.

อะธรรม ย่อมนำไปนรก, ธรรม ย่อมนำให้ถึงสุคติ.

ธัมโม หะเว รักขะติ ธัมมะจาริง,

ธรรมแหละ ย่อมรักษา ผู้ประพฤติธรรมเป็นนิจ;

ธัมโม สุจิณโณ สุขะมาวะหาติ,

ธรรมที่ประพฤติดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้ตน ;

เอสานิสังโส ธัมเม สุจิณเณ.

นี่เป็นอานิสงส์ ในธรรมที่ตนประพฤติดีแล้ว.

....

(๑๑. โอวาทปาฏิโมกขคาถา)

(หันทะ มะยัง โอวาทะปาฏิโมกขะคาถาโย ภะณามะ เส.)

สัพพะปาปัสสะ อะกะระณัง,

การไม่ทำบาปทั้งปวง ;

กุสะลัสสูปะสัมปะทา,

การทำกุศลให้ถึงพร้อม;

สะจิตตะปะริโยทะปะนัง,

การชำระจิตของตนให้ขาวรอบ ;

เอตัง พุทธานะ สาสะนัง.

ธรรม ๓ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

ขันตี ปะระมัง ตะโป ตีติกขา,

ขันตี คือความอดกลั้น เป็นธรรมเครื่องเผากิเลสอย่างยิ่ง;

นิพพานัง ปะระมัง วะทันติ พุทธา,

ผู้รู้ทั้งหลาย กล่าวพระนิพพานว่าเป็นธรรมอันยิ่ง;

นะ หิ ปัพพะชิโต ปะรูปะฆาตี,

ผู้กำจัดสัตว์อื่นอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นบรรพชิตเลย;

สะมะโณ โหติ ปะรัง วิเหฐะยันโต.

ผู้ทำสัตว์อื่นให้ลำบากอยู่ ไม่ชื่อว่าเป็นสมณะเลย.

อะนูปะวาโท อะนูปะฆาโต,

การไม่พูดร้าย, การไม่ทำร้าย;

ปาฏิโมกเข จะ สังวะโร,

การสำรวมในปาฏิโมกข์;

มัตตัญญุตา จะ ภัตตัสมิง,

ความเป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค;

ปันตัญจะ สะยะนาสะนัง,

การนอน การนั่ง ในที่อันสงัด;

อะธิจิตเต จะ อาโยโค,

ความหมั่นประกอบในการทำจิตให้ยิ่ง;

เอตัง พุทธานะ สาสะนัง.

ธรรม ๖ อย่างนี้ เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย.

... .

(๑๒. ปฐมพุทธภาสิตคาถา)

(หันทะ มะยัง ปะฐะมะพุทธะภาสิตะคาถาโย ภะณามะ เส.)

อะเนกะชาติสังสารัง สันธาวิสสัง อะนิพพิสัง.

เมื่อเรายังไม่พบญาณ ได้แล่นท่องเที่ยวไปในสงสารเป็นเอนกชาติ;

คะหะการัง คะเวสันโต ทุกขา ชาติ ปุนัปปุนัง,

แสวงหาอยู่ซึ่งนายช่างปลูกเรือน คือตัณหาผู้สร้างภพ.

การเกิดทุกคราว เป็นทุกข์ร่ำไป.

คะหะการะกะ ทิฏโฐสิ, ปุนะ เคหัง นะ กาหะสิ

นี่แน่ะ นายช่างปลูกเรือน! เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว ; เจ้าจะทำเรือนให้เราไม่ได้อีกต่อไป.

สัพพา เต ผาสุกา ภัคคา คะหะกูฏัง วิสังขะตัง

โครงเรือนทั้งหมดของเจ้าเราหักเสียแล้ว ; ยอดเรือนเราก็รื้อเสียแล้ว ;

วิสังขาระคะตัง จิตตัง ตัณหานัง ขะยะมัชฌะคา.

จิตของเราถึงแล้วซึ่งสภาพที่อะไรปรุงแต่งไม่ได้อีกต่อไป ;

มันได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งตัณหา **(คือถึงนิพพาน)**

....

(๑๓. ปัจฉิมพุทโธวาทปาฐะ)

(หันทะ มะยัง ปัจฉิมะพุทโธวาทะปาฐัง ภะณามะ เส)

หันทะทานิ ภิกขะเว อามันตะยามิ โว,

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ! บัดนี้, เราขอเตือนท่านทั้งหลายว่า :—

วะยะธัมมา สังขารา,

สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ;

อัปปะมาเทนะ สัมปาเทถะ,

ท่านทั้งหลาย, จงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิด.

อะยัง ตะถาคะตัสสะ ปัจฉิมา วาจา.

นี้เป็นพระวาจามีในครั้งสุดท้าย ของพระตถาคตเจ้า.

---- ---- ---- ....

(๑๔. บทพิจารณาสังขาร)

(ทุกเวลาทำวัตรเช้าและเวลาเข้านอน)

สัพเพ สังขารา อะนิจจา สังขารคือร่างกายจิตใจ, แลรูปธรรม นามธรรม ทั้งหมดทั้งสิ้น. มันไม่เที่ยง; เกิดขึ้นแล้วดับไป มีแล้วหายไป.

สัพเพ สังขารา ทุกขา, สังขารคือร่างกายจิตใจ, แลรูปธรรม นามธรรมทั้งหมดทั้งสิ้น, มันเป็นทุกข์ทนยาก; เพราะเกิดขึ้นแล้ว, แก่เจ็บตายไป.

สัพเพ ธัมมา อะนัตตา, สิ่งทั้งหลายทั้งปวง, ทั้งที่เป็นสังขาร แลมิใช่สังขาร ทั้งหมดทั้งสิ้น, ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตน; ไม่ควรถือว่าเรา ว่าของเรา ว่าตัวว่าตนของเรา.

อะธุวัง ชีวิตัง, ชีวิตเป็นของไม่ยั่งยืน;

ธุวัง มะระณัง, ความตายเป็นของยั่งยืน;

อะวัสสัง มะยา มะริตัพพัง, อันเราจะพึงตายเป็นแท้;

มะระณะปะริโยสานัง เม ชีวิตัง,

ชีวิตของเรา มีความตาย เป็นที่สุดรอบ;

ชีวิตัง เม อะนิยะตัง, ชีวิตของเรา เป็นของไม่เที่ยง;

มะระณัง เม นิยะตัง, ความตายของเรา เป็นของเที่ยง.

วะตะ, ควรที่จะสังเวช;

อะยัง กาโย, ร่างกายนี้;

อะจิรัง, มิได้ตั้งอยู่นาน ;

อะเปตะวิญญาโณ, ครั้นปราศจากวิญญาณ ;

ฉุฑโฑ, อันเขาทิ้งเสียแล้ว ;

อะธิเสสสะติ, จักนอนทับ ;

ปะฐะวิง, ซึ่งแผ่นดิน ;

กะลิงคะรัง อิวะ, ประดุจดังว่าท่อนไม้และท่อนฟืน ;

นิรัตถัง. หาประโยชน์มิได้.

....

หมายเหตุ :– *บทพิจารณานี้เป็นของเก่า แต่ได้แก้ไขคำแปลของบทที่ว่า สัพเพ ธัมมา อนัตตา ซึ่งยังผิดพลาดอยู่ โดยที่แปลคำว่า ธัมมา เท่ากับคำว่า สังขาร, ซึ่งผิดหลักธรรมและเป็นไปไม่ได้. จึงได้แก้ไขเสียใหม่ตามที่ปรากฏอยู่นั้น.*

ภาคผนวก

(กรวดน้ำตอนเช้า)

(๑. สัพพปัตติทานคาถา)

(หันทะ มะยัง สัพพะปัตติทานะคาถาโย ภะณามะ เส.)

ปุญญัสสิทานิ กะตัสสะ ยานัญญานิ กะตานิ เม,
เตสัญจะ ภาคิโน โหนตุ สัตตานันตาปปะมาณะกา,

สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีที่สุด ไม่มีประมาณ, จงมีส่วนแห่งบุญที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้, และแห่งบุญอื่นที่ได้ทำไว้ก่อนแล้ว ;

เย ปิยา คุณะวันตา จะ มัยหัง มาตาปิตาทะโย,
ทิฏฐา เม จาปยาทิฏฐา วา อัญเญ มัชฌัตตะเวริโน,

คือจะเป็นสัตว์เหล่าใด, ซึ่งเป็นที่รักใคร่และมีบุญคุณ เช่นมารดาบิดาของข้าพเจ้าเป็นต้น ก็ดี; ที่ข้าพเจ้าเห็นแล้ว หรือไม่ได้เห็น ก็ดี; สัตว์เหล่าอื่นที่เป็นกลาง ๆ หรือเป็นคู่เวรกัน ก็ดี ;

สัตตา ติฏฐันติ โลกัสมิง เตภุมมา จะตุโยนิกา,
ปัญเจกะจะตุโวการา สังสะรันตา ภะวาภะเว,

สัตว์ทั้งหลาย ตั้งอยู่ในโลก ; อยู่ในภูมิทั้งสาม ; อยู่ในกำเนิดทั้งสี่ ; มีขันธ์ห้าขันธ์ มีขันธ์ขันธ์เดียว มีขันธ์สี่ขันธ์ ; กำลังท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยภพใหญ่ ก็ดี ;

ญาตัง เย ปัตติทานัมเม อะนุโมทันตุ เต สะยัง,
เย จิมัง นัปปะชานันติ เทวา เตสัง นิเวทะยุง,

สัตว์เหล่าใด รู้ส่วนบุญที่ข้าพเจ้าแผ่ให้แล้ว, สัตว์เหล่านั้น จงอนุโมทนาเองเถิด; ส่วนสัตว์เหล่าใด ยังไม่รู้ส่วนบุญนี้, ขอเทวดาทั้งหลาย จงบอกสัตว์เหล่านั้น ให้รู้;

มะยา ทินนานะ ปุญญานัง อนุโมทะนะเหตุนา.
สัพเพ สัตตา สะทา โหนตุ อะเวรา สุขะชีวิโน,
เขมัปปะทัญจะ ปัปโปนตุ เตสาสา สิชฌะตัง สุภา.

เพราะเหตุที่ได้อนุโมทนาส่วนบุญที่ข้าพเจ้าแผ่ให้แล้ว; สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, จงเป็นผู้ไม่มีเวร อยู่เป็นสุขทุกเมื่อ; จงถึงบทอันเกษมกล่าวคือพระนิพพาน; ความปรารถนาที่ดีงามของสัตว์เหล่านั้น จงสำเร็จเถิด.

(๒. ปัฏฐนฐปนคาถา)

(หันทะ มะยัง ปัฏฐะนะ ฐะปะนะ คาถาโย ภะณามะ เส.)

ยันทานิ เม กะตัง ปุญญัง เตนาเนนุททิเสนะ จะ,
ขิปปัง สัจฉิกะเรยยาหัง ธัมเม โลกุตตะเร นะวะ,

บุญใดที่ข้าพเจ้าได้ทำในบัดนี้, เพราะบุญนั้น และการอุทิศแผ่ส่วนบุญนั้น, ขอให้ข้าพเจ้าทำให้แจ้งโลกุตตรธรรมเก้า ในทันที;

สะเจ ตาวะ อะภัพโพหัง สังสาเร ปะนะ สังสะรัง,

ถ้าข้าพเจ้าเป็นผู้อาภัพอยู่ ยังต้องท่องเที่ยวไปในวัฏฏสงสาร ;

นิยะโต โพธิสัตโตวะ สัมพุทเธนะ วิยากะโต,

นาฏฐาระสะปิ อาภัพพะ – ฐานานิ ปาปุเณยยหัง,

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นเหมือนโพธิสัตว์ผู้เที่ยงแท้ ได้รับพยากรณ์แต่พระพุทธเจ้าแล้ว : ไม่ถึงฐานะแห่งความอาภัพ ๑๘ อย่าง ;

ปัญจะเวรานิ วัชเชยยัง ระเมยยัง สีละรักขะเน,

ปัญจะกาเม อะลัคโคหัง วัชเชยยัง กามะปังกะโต,

ข้าพเจ้าพึงเว้นจากเวรทั้งห้า ; พึงยินดีในการรักษาศีล ; ไม่เกาะเกี่ยวในกามคุณทั้งห้า ; พึงเว้นจากเปือกตมกล่าวคือกาม ;

ทุททิฏฐิยา นะ ยุชเชยยัง สังยุชเชยยัง สุทิฏฐิยา,

ปาเป มิตเต นะ เสเวยยัง เสเวยยัง ปัณฑิเต สะทา,

ขอให้ข้าพเจ้าไม่พึงประกอบด้วยทิฏฐิชั่ว ; พึงประกอบด้วยทิฏฐิที่ดีงาม ; ไม่พึงคบมิตรชั่ว ; พึงคบแต่บัณฑิตทุกเมื่อ ;

สัทธาสะติหิโรตตัปปา – ตาปักขันติคุณากะโร,

อัปปะสัยโห วะ สัตตูหิ เหยยัง อะมันทะมุฬหะโก,

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นบ่อที่เกิดแห่งคุณ, คือ ศรัทธา สติ หิริ โอตตัปปะ ความเพียร และขันติ ; พึงเป็นผู้ที่ศัตรูครอบงำไม่ได้ ไม่เป็นคนเขลา คนหลงงมงาย ;

สัพพายาปายุปาเยสุ เฉโก ธัมมัตถะ โกวิโท,

เญยเย วัตตัตวะสัชชัง เม ญาณัง อะเฆวะ มาลุโต,

ขอให้ข้าพเจ้าเป็นผู้ฉลาดในอุบาย แห่งความเสื่อมและความเจริญ ; เป็นผู้เฉียบแหลมในอรรถและธรรม ; ขอให้ญาณของข้าพเจ้าเป็นไปไม่ข้องขัดในธรรมที่ควรรู้, ดุจลมพัดไปในอากาศ ฉะนั้น ;

ยากาจิ กุสะลา มยาสา สุเขนะ สิชฌะตัง สะทา,
เอวัง วุตตา คุณา สัพเพ โหนตุ มัยหัง ภะเว ภะเว,

ความปรารถนาใด ๆ ของข้าพเจ้าที่เป็นกุศล ขอให้สำเร็จโดยง่ายทุกเมื่อ; คุณที่ข้าพเจ้ากล่าวมาแล้วทั้งปวงนี้, จงมีแก่ข้าพเจ้าทุก ๆ ภพ;

ยะทา อุปปัชชะติ โลเก สัมพุทโธ โมกขะเทสะโก,
ตะทา มุตโต กุกัมเมหิ ลัทโธกาโส ภะเวยยะหัง.

เมื่อใด, พระสัมพุทธเจ้าผู้แสดงธรรมเครื่องพ้นทุกข์ เกิดขึ้นแล้วในโลก; เมื่อนั้น, ขอให้ข้าพเจ้าพ้นจากกรรมอันชั่วช้าทั้งหลาย, เป็นผู้ได้โอกาสแห่งการบรรลุธรรม;

มะนุสสัตตัญจะ ลิงคัญจะ ปัพพัชชัญจุปะสัมปะทัง,
ละภิตวา เปสะโล สีลี ธาเรยยัง สัตถุสาสะนัง,

ขอให้ข้าพเจ้าพึงได้ความเป็นมนุษย์; ได้เพศบริสุทธิ์; ได้บรรพชาอุปสมบทแล้ว; เป็นคนรักศีล; มีศีล; ทรงไว้ซึ่งพระศาสนาของพระศาสดา;

สุขาปะฏิปะโท ขิปปา- ภิญโญ สัจฉิกะเรยยะหัง,
อะระหัตตัปผะลัง อัคคัง วิชชาทิคุณะลังกะตัง,

ขอให้เป็นผู้มีการปฏิบัติโดยสะดวก, ตรัสรู้ได้พลัน; กระทำให้แจ้งซึ่งอรหัตตผลอันเลิศ, อันประดับด้วยธรรม มีวิชชา เป็นต้น.

ยะทิ นุปปัชชะติ พุทโธ กัมมัง ปะริปูรัญจะ เม,
เอวัง สันเต ละเภยยาหัง ปัจเจกะโพธิมุตตะมัน ติ.

ถ้าหากพระพุทธเจ้าไม่บังเกิดขึ้น, แต่กุศลกรรมของข้าพเจ้าเต็มเปี่ยมแล้ว; เมื่อเป็นเช่นนั้น, ขอให้ข้าพเจ้าพึงได้ญาณเป็นเครื่องรู้เฉพาะตนอันสูงสุดเทอญ.

....

(กรวดน้ำตอนเย็น)

(๓. อุททิสสนาธิฏฐานคาถา)

(หันทะ มะยัง อุททิสสะนาธิฏฐานะคาถาโย ภะณามะ เส.)

บทที่ ๑

อิมินา ปุญญะ กัมเมนะ	ด้วยบุญนี้ อุทิศให้
อุปัชฌายา คุณุตตะรา	อุปัชฌาย์ ผู้เลิศคุณ
อาจะริยูปะการา จะ	แลอาจารย์ ผู้เกื้อหนุน
มาตา ปิตา จะ ญาตะกา	ทั้งพ่อแม่ แลปวงญาติ
สุริโย จันทิมา ราชา	สูรย์จันทร์ แลราชา
คุณะวันตา นะราปิ จะ	ผู้ทรงคุณ หรือสูงชาติ
พรหมะมารา จะ อินทา จะ	พรหมมาร และอินทราช
โลกะปาลา จะ เทวะตา	ทั้งทวยเทพ และโลกบาล
ยะโม มิตตา มะนุสสา จะ	ยมราช มนุษย์มิตร
มัชฌัตตา เวริกาปิ จะ	ผู้เป็นกลาง ผู้จ้องผลาญ
สัพเพ สัตตา สุขี โหนตุ	ขอให้ เป็นสุขศานติ์ ทุกทั่วหน้า อย่าทุกข์ทน
ปุญญานิ ปะกะตานิ เม	บุญผอง ที่ข้าทำ จงช่วยอำ–นวยศุภผล

สุขัง จะ ติวิธัง เทนตุ	ให้สุข สามอย่างล้น
ขิปปัง ปาเปถะ โวมะตัง	ให้ลุถึง นิพพานพลัน[๑]

บทที่ ๒

เยเกจิ ขุททะกา ปาณา	สัตว์เล็ก ทั้งหลายใด
มะหันตาปิ มะยา หะตา	ทั้งสัตว์ใหญ่ เราห้ำหั่น
เยจาเนเก ปะมาเทนะ	มิใช่น้อย เพราะเผลอพลัน
กายะ วาจา มะเนเหวะ	ทางกายา วาจาจิต
ปุญญัง เม อนุโมทันตุ	จงอนุโม ทนากุศล
คัณหันตุ ผะละมุตตะมัง	ถือเอาผล อันอุกฤษฏ์
เวรา โน เจ ปะมุญจันตุ	ถ้ามีเวร จงเปลื้องปลิด
สัพพะโทสัง ขะมันตุ เม	อดโทษข้า อย่าผูกไว้[๒]

บทที่ ๓

ยังกิญจิ กุสะลัง กัมมัง	กุศลกรรม อย่างใดหนึ่ง
กัตตัพพัง กิริยัง มะมะ	เป็นกิจซึ่ง ควรฝักใฝ่
กาเยนะ วาจามะนะสา	ด้วยกาย วาจาใจ
ติทะเส สุคะตัง กะตัง	เราทำแล้ว เพื่อไปสวรรค์
เย สัตตา สัญญิโน อัตถิ	สัตว์ใด มีสัญญา

๑. ถ้าจะว่าเพียงเท่านี้ ไม่ว่าต่อไปอีก ให้เปลี่ยน "นิพพานพลัน" เป็น "นิพพานเทอญ."
๒. ถ้าจะหยุดว่าเพียงเท่านี้ ให้เปลี่ยน "อย่าผูกไว้" เป็น "ทั่วหน้าเทอญ".

เย จะ สัตตา อะสัญญิโน หรือหาไม่ เป็นอสัญญ์
กะตัง ปุญญะผะลัง มัยหัง ผลบุญ ข้าทำนั้น
สัพเพ ภาคี ภะวันตุ เต ทุก ๆ สัตว์ จงมีส่วน
เย ตัง กะตัง สุวิทิตัง สัตว์ใดรู้ ก็เป็นอัน
ทินนัง ปุญญะผะลัง มะยา ว่าข้าให้ แล้วตามควร
เย จะ ตัตถะ นะ ชานันติ สัตว์ใด มิรู้ถ้วน
เทวา คันต๎วา นิเวทะยุง ขอเทพเจ้า จงเล่าขาน
สัพเพ โลกัมหิ เย สัตตา ปวงสัตว์ ในโลกย์
ชีวันตาหาระเหตุกา มีชีวิต ด้วยอาหาร
มะนุญญัง โภชะนัง สัพเพ จงได้ โภชน์สำราญ
ละภันตุ มะมะ เจตะสา ตามเจตนา ข้าอาณัติ [๑]

บทที่ ๔

อิมินา ปุญญะ กัมเมนะ ด้วยบุญนี้ ที่เราทำ
อิมินา อุททิเสนะ จะ แลอุทิศ ให้ปวงสัตว์
ขิปปาหัง สุละเภ เจวะ เราพลันได้ ซึ่งการตัด
ตัณหุปาทานะ เฉทะนัง ตัวตัณหา อุปาทาน
เย สันตาเน หีนา ธัมมา สิ่งชั่ว ในดวงใจ
ยาวะ นิพพานะโต มะมัง กว่าเราจะ ถึงนิพพาน

๑. ถ้าจะหยุดว่าเพียงเท่านี้ ให้เปลี่ยน "ข้าอาณัติ" เป็น "ของข้าเทอญ"

นัสสันตุ สัพพะทา เยวะ	มลายสิ้น จากสันดาน
ยัตถะ ชาโต ภะเว ภะเว	ทุก ๆ ภพ ที่เราเกิด
อุชุจิตตัง สะติปัญญา	มีจิตตรง และสติ
	ทั้งปัญญา อันประเสริฐ
สัลเลโข วิริยัมหินา	พร้อมทั้ง ความเพียรเลิศ
	เป็นเครื่องขูด กิเลสหาย
มารา ละภันตุ โนกาสัง	โอกาส อย่าพึงมี
	แก่หมู่มาร สิ้นทั้งหลาย
กาตุญจะ วิริเยสุ เม	เป็นช่อง ประทุษร้าย
	ทำลายล้าง ความเพียรจม
พุทธาธิปะ วะโร นาโถ	พระพุทธผู้ บวรนาถ
ธัมโม นาโถ วะรุตตะโม	พระธรรมที่ พึ่งอุดม
นาโถ ปัจเจกะพุทโธ จะ	พระปัจเจ กะพุทธสม-
สังโฆ นาโถตตะโร มะมัง	ทบพระสงฆ์ ที่พึ่งผยอง
เตโสตตะมานุภาเวนะ	ด้วยอา นุภาพนั้น
มาโรกาสัง ละภันตุ มา	ขอหมู่มาร อย่าได้ช่อง
ทะสะปุญญานุภาเวนะ	ด้วยเดชบุญ ทั้งสิบป้อง
มาโร กาสัง ละภันตุ มา	อย่าเปิดโอ กาสแก่มาร (เทอญ)

....

๔. คำสาธุการเมื่อพระเทศน์จบ

(เมื่อพระแสดงธรรมจบ ให้รับสาธุการพร้อมกันด้วยถ้อยคำข้างล่างนี้ทั้งหมด, ว่าเป็นวรรค หยุดตามที่จุดไว้ทุก ๆ จุด)

สาธุ พุทธะสุโพธิตา, สาธุ ! ความตรัสรู้ดีจริงของพระพุทธเจ้า.

สาธุ ธัมมะสุธัมมะตา, สาธุ ! ความเป็นธรรมดีจริงของพระธรรม.

สาธุ สังฆัสสุปะฏิปัตติ, สาธุ ! ความปฏิบัติดีของพระสงฆ์จริง.

อะ โห พุทโธ, พระพุทธเจ้า น่าอัศจรรย์จริง.

อะ โห ธัมโม, พระธรรมเจ้า น่าอัศจรรย์จริง.

อะ โห สังโฆ, พระสงฆเจ้า น่าอัศจรรย์จริง.

อะหัง พุทธัญจะ ธัมมัญจะ สังฆัญจะ สะระณัง คะตา.[๑]

ข้าพเจ้าถึงแล้ว, ซึ่งพระพุทธเจ้า, พระธรรมเจ้า, พระสงฆเจ้า, ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึกถึง.

อุปาสิกัตตัง[๑] **เทเสสิง ภิกขุสังฆัสสะ สัมมุขา.**

ข้าพเจ้าขอแสดงตน, ว่าเป็นอุบาสิกา, ในที่จำเพาะหน้าพระภิกษุสงฆ์

เอตัง เม สะระณัง เขมัง, เอตัง สะระณะมุตตะมัง.

พระรัตนตรัยนี้, เป็นที่พึ่งของข้าพเจ้าอันเกษม; พระรัตนตรัยนี้ เป็นที่พึ่งอันสูงสุด.

๑. ถ้าอุบาสก พึงเปลี่ยนคำว่า "คะตา" เป็น "คะโต" พึงเปลี่ยนคำว่า "อุปาสิกัตตัง" เป็น "อุปาสะกัตตัง"

เอตัง สะระณะมาคัมมะ, สัพพะทุกขา ปะมุจจะเย

เพราะอาศัยพระรัตนตรัยนี้ เป็นที่พึ่ง, ข้าพเจ้าพึงพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

ยะถาพะลัง จะเรยยาหัง สัมมาสัมพุทธะสาสะนัง

ข้าพเจ้าจักประพฤติ, ซึ่งพระธรรมคำสั่งสอน, ของพระสัมมา-สัมพุทธเจ้า. โดยสมควรแก่กำลัง.

ทุกขะนิสสะระณัสเสวะ ภาคินิสสัง[๑] อะนาคะเต.

ขอข้าพเจ้าพึงมีส่วนแห่งพระนิพพาน. อันเป็นที่ยกตนออกจากทุกข์; ในอนาคตกาล; เบื้องหน้าโน้น เทอญ.

อิติปิ โส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ,
วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู,
อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ,
สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวา ติ.
สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม.
สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก.
โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิ ติ.
สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,
อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,
ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ
ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา,

๑. ถ้าเป็นอุบาสก คำว่า "ภาคินิสสัง" เป็น "ภาคีอัสสัง."

เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,
อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชะลิกะระณีโย,
อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสา ติ.

(จบแล้ว คอยฟังพระ ยะถา สัพพี, จบแล้ว กรวดน้ำ)

....

๕. อริยมรรคมีองค์แปด

(หันทะ มะยัง อะริยัฏฐังคิกะมัคคะปาฐัง ภะณามะ เส.)

(มรรคมีองค์ ๘) อะยะเมวะ อะริโย อัฏฐังคิโก มัคโค. หนทางนี้แล เป็นหนทางอันประเสริฐ ซึ่งประกอบด้วยองค์แปด, เสยยะถีทัง ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ :– สัมมาทิฏฐิ **ความเห็นชอบ,** สัมมาสังกัปโป **ความดำริชอบ,** สัมมาวาจา **การพูดจาชอบ,** สัมมากัมมันโต **การทำการงานชอบ,** สัมมาอาชีโว **การเลี้ยงชีวิตชอบ,** สัมมาวายาโม **ความพากเพียรชอบ,** สัมมาสะติ **ความระลึกชอบ.** สัมมาสมาธิ **ความตั้งใจมั่นชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๑) กะตะมา จะ ภิกขะเว สัมมาทิฏฐิ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความเห็นชอบเป็นอย่างไรเล่า ? ยัง โข ภิกขะเว ทุกเข ญาณัง, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความรู้อันใด เป็นความรู้ในทุกข์. ทุกขะ สะมุทะเย ญาณัง, เป็นความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์, ทุกขะนิโรเธ ญาณัง, เป็นความรู้ในความดับแห่งทุกข์ ทุกขะนิโรธะคามินิยา ปะฏิปะทายะ ญาณัง, เป็นความรู้ในทางดำเนินให้ถึงความดับแห่งทุกข์, อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาทิฏฐิ. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย; อันนี้เรากล่าวว่า **ความเห็นชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๒) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาสังกัปโป, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความดำริชอบเป็นอย่างไรเล่า? เนกขัมมะสังกัปโป,

ความดำริในการออกจากกาม, อัพ์ยาปาทะสังกัปโป, ความดำริในการไม่มุ่งร้าย, อะวิหิงสาสังกัปโป, ความดำริในการไม่เบียดเบียน อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาสังกัปโป, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความดำริชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๓) กะตะมา จะ ภิกขะเว สัมมาวาจา, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, การพูดจาชอบ เป็นอย่างไรเล่า ? มุสาวาทา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดไม่จริง, ปิสุณายะ วาจายะ เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดส่อเสียด, ผะรุสายะ วาจายะ เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดหยาบ, สัมผัปปะลาปา เวระมะณี. เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ, อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาวาจา. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **การพูดจาชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๔) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมากัมมันโต, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, การทำการงานชอบ เป็นอย่างไรเล่า? ปาณาติปาตา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการฆ่า, อะทินนาทานา เวระมะณี, เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการถือเอาสิ่งของ ที่เจ้าของไม่ได้ให้แล้ว, กาเมสุมิจฉาจารา เวระมะณี. เจตนาเป็นเครื่องเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย. อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมากัมมันโต, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **การทำการงานชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๕) กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาอาชีโว, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, การเลี้ยงชีวิตชอบ เป็นอย่างไรเล่า? อิธะ ภิกขะเว

อะริยะสาวะโก, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สาวกของพระอริยเจ้า ในธรรมวินัยนี้, **มิจฉาอาชีวัง ปะหายะ** ละการเลี้ยงชีวิตที่ผิดเสีย **สัมมาอาชีเวนะ ชีวิกัง กัปเปติ.** ย่อมสำเร็จความเป็นอยู่ ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ชอบ, **อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาอาชีโว.** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **การเลี้ยงชีวิตชอบ.**

(*องค์มรรคที่ ๖*) **กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาวายาโม.** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความพากเพียรชอบ เป็นอย่างไรเล่า ? **อิธะ ภิกขะเว ภิกขุ,** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุในธรรมวินัยนี้, **อะนุปปันนานัง ปาปะกานัง อะกุสะลานัง ธัมมานัง อะนุปปาทายะ, ฉันทัง ชะเนติ, วายะมะติ, วิริยัง อาระภะติ, จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ;** ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อจะยังอกุศลธรรม อันเป็นบาปที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น ; **อุปปันนานัง ปาปะกานัง อะกุสะลานัง ธัมมานัง ปะหานายะ. ฉันทัง ชะเนติ, วายะมะติ, วิริยัง อาระภะติ. จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ;** ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อจะละอกุศลธรรม อันเป็นบาป ที่เกิดขึ้นแล้ว ; **อะนุปปันนานัง กุสะลานัง ธัมมานัง อุปปาทายะ. ฉันทัง ชะเนติ, วายะมะติ, วิริยัง อาระภะติ, จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ;** ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อมพยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อจะยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ให้เกิดขึ้น ; **อุปปันนานัง กุสะลานัง ธัมมานัง ฐิติยา, อะสัมโมสายะ, ภิยโยภาวายะ, เวปุลลายะ, ภาวะนายะ, ปาริปูริยา, ฉันทัง ชะเนติ, วายะมะติ, วิริยัง อาระภะติ, จิตตัง ปัคคัณหาติ ปะทะหะติ.** ย่อมทำความพอใจให้เกิดขึ้น, ย่อม

พยายาม, ปรารภความเพียร, ประคองตั้งจิตไว้, เพื่อความตั้งอยู่, ความไม่เลอะเลือน, ความงอกงามยิ่งขึ้น, ความไพบูลย์, ความเจริญ, ความเต็มรอบ, แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว. **อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาวายาโม.** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความพากเพียรชอบ.**

(*องค์มรรคที่ ๗*) **กะตะมา จะ ภิกขะเว สัมมาสะติ.** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความระลึกชอบเป็นอย่างไรเล่า ? **อิธะ ภิกขะเว ภิกขุ,** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุในธรรมวินัยนี้, **กาเย กายานุปัสสี วิหะระติ.** ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ, **อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง ;** มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้ ; **เวทะนาสุ เวทะนานุปัสสี วิหะระติ** ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, **อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง ;** มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้ ; **จิตเต จิตตานุปัสสี วิหะระติ.** ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ, **อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง ;** มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้ ; **ธัมเมสุ ธัมมานุปัสสี วิหะระติ,** ย่อมเป็นผู้พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ, **อาตาปี สัมปะชาโน สะติมา, วิเนยยะ โลเก อะภิชฌาโทมะนัสสัง;** มีความเพียรเครื่องเผากิเลส, มีสัมปชัญญะ มีสติ, ถอนความพอใจและความไม่พอใจ ในโลกออกเสียได้; **อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาสะติ.** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความระลึกชอบ.**

(องค์มรรคที่ ๘) **กะตะโม จะ ภิกขะเว สัมมาสะมาธิ,** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ความตั้งใจมั่นชอบ, เป็นอย่างไรเล่า! **อิธะ ภิกขะเว ภิกขุ,** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, ภิกษุในธรรมวินัยนี้, **วิวิจเจวะ กาเมหิ,** สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย, **วิวิจจะ อะกุสะเลหิ ธัมเมหิ,** สงัดแล้วจากธรรมที่เป็นอกุศลทั้งหลาย, **สะวิตักกัง สะวิจารัง, วิเวกะชัง ปีติสุขัง ปะฐะมัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ;** เข้าถึงปฐมฌาน, ประกอบด้วยวิตกวิจาร, มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่: **วิตักกะวิจารานัง วูปะสะมา,** เพราะความที่วิตกวิจารทั้งสองระงับลง, **อัชฌัตตัง สัมปะสาทะนัง เจตะโส, เอโกทิภาวัง, อะวิตักกัง อะวิจารัง, สะมาธิชัง ปีติสุขัง ทุติยัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ,** เข้าถึงทุติยฌาน, เป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน, ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดมีขึ้น, ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร, มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิแล้วแลอยู่; **ปีติยา จะ วิราคา,** อนึ่งเพราะความจางคลายไปแห่งปีติ, **อุเปกขะโก จะ วิหะระติ, สะโต จะ สัมปะชาโน,** ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา, มีสติและสัมปชัญญะ, **สุขัญจะ กาเยนะ ปะฏิสังเวเทติ,** และย่อมเสวยความสุขด้วยนามกาย, **ยันตัง อะริยา อาจิกขันติ, อุเปกขะโก สะติมา สุขะวิหารี ติ.** ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย, ย่อมกล่าวสรรเสริญผู้นั้นว่า "เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปรกติสุข" ดังนี้, **ตะติยัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ;** เข้าถึงตติยฌาน แล้วแลอยู่; **สุขัสสะ จะ ปะหานา,** เพราะละสุขเสียได้, **ทุกขัสสะ จะ ปะหานา,** และเพราะละทุกข์เสียได้, **ปุพเพวะ โสมะนัสสะโทมะนัสสานัง อัตถังคะมา,** เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งสอง ในกาลก่อน, **อะทุกขะมะสุขัง อุเปกขาสะติปาริสุทธิง, จะตุตถัง ฌานัง อุปะสัมปัชชะ วิหะระติ,**

เข้าถึงจตุตถฌาน, ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข, มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่. **อะยัง วุจจะติ ภิกขะเว สัมมาสมาธิ.** ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อันนี้เรากล่าวว่า **ความตั้งใจมั่นชอบ.**

๖. ปัจจเวกขณ์องค์อุโบสถศีล

(หันทะ มะยัง อุโปสะถัฏฐังคะ ปัจจะเวกขะณะ ปาฐัง ภะณามะ เส.)

(องค์อุโบสถที่ ๑)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, **ปาณาติปาตัง ปะหายะ,** ท่านละการฆ่าสัตว์มีชีวิตแล้ว **ปาณาติปาตา ปะฏิวิระตา,** เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตแล้ว, **นิหิตะทัณฑา นิหิตะสัตถา,** ทิ้งเครื่องทุบตีแล้ว, ทิ้งเครื่องศัสตราแล้ว, **ลัชชีทะยาปันนา,** มีความละอายแก่บาป, ถึงพร้อมแล้วด้วยความขวนขวายเพราะกรุณา, **สัพพะปาณะภูตะหิตานุกัมปีโน วิหะรันติ,** เป็นผู้เฉยไม่ได้ในการเกื้อกูลแก่สัตว์มีชีวิตทั้งปวง ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้ **ปาณาติปาตัง ปะหายะ,** ก็ละการฆ่าสัตว์มีชีวิตแล้ว, **ปาณาติปาตา ปะฏิวิระโต** (*ระตา*), เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์มีชีวิตแล้ว, **นิหิตะทัณโฑ** (*ทัณฑา*) **นิหิตะสัตโถ** (*สัตถา*), ทิ้งเครื่องทุบตีแล้ว, ทิ้งเครื่องศัสตราแล้ว, **ลัชชี** (*ลัชชินี*) **ทะยาปันโน** (*ปันนา*), มีความละอายแก่บาป, ถึงพร้อมแล้วด้วยความขวนขวายเพราะกรุณา, **สัพพะปาณะภูตะหิตานุกัมปี** (*กัมปินี*) **วิหะรามิ,** เป็นผู้เฉยไม่ได้ในการเกื้อกูลแก่สัตว์มีชีวิตทั้งปวง, **อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ,** เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ.** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

(องค์อุโบสถที่ ๒)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์

ทั้งหลาย, อะทินนาทานัง ปะหายะ, ท่านละการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้แล้ว, อะทินนาทานา ปะฏิวิระตา, เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้แล้ว, ทินนาทายี ทินนะปาฏิกังขี, ถือเอาแต่สิ่งของที่เขาให้, มีความมุ่งหวังแต่สิ่งของที่เขาให้, อะเถเนนะ สุจิภูเตนะ อัตตะนา วิหะรันติ, มีตนเป็นคนไม่ขโมย, มีตนเป็นคนสะอาด เป็นอยู่ ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, อะทินนาทานัง ปะหายะ, ก็ละการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้แล้ว. อะทินนาทานา ปะฏิวิระโต (*ระตา*), เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ให้แล้ว, ทินนาทายี (*ทายินี*) ทินนะปาฏิกังขี (*กังขินี*), ถือเอาแต่สิ่งของที่เขาให้, มีความมุ่งหวังแต่สิ่งของที่เขาให้, อะเถเนนะ สุจิภูเตนะ อัตตะนา วิหะรามิ, มีตนเป็นคนไม่ขโมย, มีตนเป็นคนสะอาดเป็นอยู่, อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ, เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ. และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

(องค์อุโบสถที่ ๓)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, อะพ๎รห๎มะจะริยัง ปะหายะ, ท่านละความประพฤติอันมิใช่พรหมจรรย์เสียแล้ว, พ๎รห๎มะจารี อาราจารี, เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์ประพฤติห่างไกลจากกามคุณ, วิระตา เมถุนา คามะธัมมา, เว้นจากการประพฤติของคนที่อยู่กันเป็นคู่, อันเป็นของสำหรับชาวบ้าน ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, อะพ๎รห๎มะจะริยัง ปะหายะ, ก็ละความประพฤติอันมิใช่พรหมจรรย์เสียแล้ว, พ๎รห๎มะจารี (*จารินี*) อาราจารี (*จารินี*),

เป็นผู้ประพฤติพรหมจรรย์, ประพฤติห่างไกลจากกามคุณ, **วิระโต** *(ระตา)* **เมถุนา คามะ ธัมมา,** เว้นจากการประพฤติของคนที่อยู่กันเป็นคู่, อันเป็นของสำหรับชาวบ้านเสีย, **อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ,** เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ.** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

(องค์อุโบสถที่ ๔)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, **มุสาวาทัง ปะหายะ,** ท่านละการพูดเท็จแล้ว, **มุสาวาทา ปะฏิวิระตา,** เว้นขาดจากการพูดเท็จแล้ว, **สัจจะวาทิโน สัจจะสันธา,** เป็นผู้พูดแต่คำจริง, ธำรงไว้ซึ่งความจริง, **เฐตา ปัจจะยิกา,** เป็นผู้มีคำพูดเชื่อถือได้, เป็นผู้พูดมีเหตุผล **อะวิสังวาทะกา โลกัสสะ,** ไม่เป็นคนลวงโลก ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, **มุสาวาทัง ปะหายะ,** ก็ละการพูดเท็จแล้ว, **มุสาวาทา ปะฏิวิระโต** *(ระตา)*, เว้นขาดจากการพูดเท็จแล้ว, **สัจจะวาที** *(วาทินี)* **สัจจะสันโธ** *(สันธา)*, เป็นผู้พูดแต่คำจริง, ธำรงไว้ซึ่งความจริง, **เฐโต** *(เฐตา)* **ปัจจะยิโก** *(ยิกา)*, เป็นผู้มีคำพูดเชื่อถือได้ เป็นผู้พูดมีเหตุผล, **อะวิสังวาทะโก** *(วาทิกา)* **โลกัสสะ,** ไม่เป็นคนลวงโลก, **อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ,** เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ.** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

(องค์อุโบสถที่ ๕)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, **สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานา ปะหายะ.** ท่านละการดื่มสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาทแล้ว, **สุราเมระยะมัชชะ-ปะมาทัฏฐานา ปะฏิวิระตา,** เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย, อันเป็นที่ตั้งของความประมาทแล้ว ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, **สุราเมระยะมัชชะปะมาทัฏฐานัง ปะหายะ,** ก็ละการดื่มสุราและเมรัย, อันเป็นที่ตั้งของความประมาทแล้ว, **สุราเมระยะ-มัชชะปะมาทัฏฐานา ปะติวิระโต** (*ระตา*), เว้นขาดจากการดื่มสุราและเมรัย, อันเป็นที่ตั้งของความประมาทแล้ว, **อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ,** เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

(องค์อุโบสถที่ ๖)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, **เอกะภัตติกา,** ท่านมีอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว, **รัตตูปะระตา,** งดการบริโภคในราตรี, **วิระตา วิกาละโภชะนา,** เว้นจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, **เอกะภัตติโก** (*ติกา*), ก็เป็นผู้มีอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว, **รัตตูปะระโต** (*ระตา*). งดการบริโภคในราตรี. **วิระโต** (*ระตา*) **วิกาละโภชะนา,** เว้นขาดจากการบริโภคอาหารในเวลาวิกาล **อิมินาปิ**

อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ, เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ.** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

(องค์อุโบสถที่ ๗)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, **นัจจะ คีตะ วาทิตะ วิสูกะ ทัสสะนะ มาลา คันธะ วิเลปะนะ ธาระณะ มัณฑะนะ วิภูสะนัฏฐานา ปะฏิวิระตา,** ท่านเป็นผู้เว้นขาดแล้ว, จากการฟ้อนรำ การขับเพลง การดนตรี, การดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกต่อกุศล, การทัดทรงสวมใส่ การประดับ การตกแต่งตน, ด้วยพวงมาลา ด้วยเครื่องกลิ่นและเครื่องผัดทา ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, **นัจจะ คีตะ วาทิตะ วิสูกะ ทัสสะนะ มาลา คันธะ วิเลปะนะ ธาระณะ มัณฑะนะ วิภูสะนัฏฐานา ปะฏิวิระโต** (*ระตา*), ก็เป็นผู้เว้นขาดแล้ว, จากการฟ้อนรำ การขับเพลง การดนตรี การดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกต่อกุศล. การทัดทรงสวมใส่ การประดับ การตกแต่งตน, ด้วยพวงมาลา ด้วยเครื่องกลิ่นและเครื่องผัดทา, **อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ,** เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ.** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว

(องค์อุโบสถที่ ๘)

ยาวะชีวัง อะระหันโต, จำเดิมแต่ต้นจนตลอดชีวิต, พระอรหันต์ทั้งหลาย, **อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนัง ปะหายะ,** ท่านละการนอนบน

ที่นอนสูงและที่นอนใหญ่แล้ว, **อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนา ปะฏิวิระตา** เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่แล้ว **นิจะเสยยัง กัปเปนติ, มัญจะเก วา ติณะสันถะระเก วา,** ย่อมสำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ, บนเตียงน้อย, หรือบนเครื่องลาดอันทำด้วยหญ้า ;

อะหัมปัชชะ อิมัญจะ รัตติง อิมัญจะ ทิวะสัง, แม้เราในวันนี้, ตลอดคืนหนึ่งวันหนึ่งนี้, **อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนัง ปะหายะ,** ก็ละการนอนบนที่นอนสูง และที่นอนใหญ่แล้ว, **อุจจาสะยะนะ มะหาสะยะนา ปะฏิวิระโต** (*ระตา*), เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงและที่นอนใหญ่แล้ว, **นิจะ เสยยัง กัปเปมิ, มัญจะเก วา ติณะสันถะระเก วา,** ย่อมสำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ บนเตียงน้อย, หรือบนเครื่องลาดอันทำด้วยหญ้า **อิมินาปิ อังเคนะ อะระหะตัง อะนุกะโรมิ,** เราทำตามพระอรหันต์ทั้งหลาย, ด้วยองค์แห่งอุโบสถแม้นี้, **อุโปสะโถ จะ เม อุปะวุตโถ ภะวิสสะติ** และอุโบสถจักเป็นอันเราเข้าอยู่แล้ว.

....

เอวัง อุปะวุตโถ โข ภิกขะเว, อัฏฐังคะสะมันนาคะโต อุโปสะโถ, ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย, อุโบสถอันประกอบด้วยองค์แปด. ที่อริยสาวกเข้าอยู่แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้, **มะหัปผะโล โหติ มะหานิสังโส,** ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่, **มะหาชุติโก มะหาวิปผาโร,** มีความรุ่งเรืองใหญ่, มีความแผ่ไพศาลใหญ่, **อิติ.** ด้วยประการฉะนี้แล.

....

หมายเหตุ :— **คำในวงเล็บ เป็นคำสำหรับสตรีว่า แทนคำข้างหน้าซึ่งสำหรับบุรุษว่า**

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด การพิมพ์พระนคร 92 – 94 ถนนบุญศิริ พระนคร โทร. 212337, 221674 นายบุญธรรม ศุนทรวาที ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา 2515